

Şivlilik Geleneği ve Çocuk Sağlığı İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma

İslam Can | 0000-0002-5789-9104 | islamcan@selcuk.edu.tr

Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Konya, Türkiye

ROR: <https://ror.org/045hgzm75>

Hüseyin Özil | 0000-0002-0194-3727 | huseyinozil@selcuk.edu.tr

Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Konya, Türkiye

ROR: <https://ror.org/045hgzm75>

Öz

Şivlilik, her yıl Konya il merkezinde Regaib Kandilinin gündüzünde kutlanan ve nerdeyse tüm Konya'nın iştirak ettiği önemli bir gelenektir. İslam dinine göre kutsal kabul edilen ve Ramazan ayının da içerisinde olduğu üç ayların başlamasının kutlanmasına dayanan bu geleneğin merkezinde kuşkusuz çocuklar bulunmaktadır. Çocuklar sabahın erken saatlerinde evleri dolaşmaya başlayarak kapılarını çaldığı insanların hem Regaib Kandillerini kutlarken hem de ev sahiplerinin verdiği ikramlıkları alırlar. Çocuklara verilen şivlilik ikramlıkları, geçmişten günümüze birtakım değişimler yaşamıştır. Geçmiş dönemlerde endüstriyel ikramlık ürünlerin çok sınırlı olmasına bağlı olarak şivlilik ikramlıkları, genellikle leblebi, ceviz, kuru üzüm, içde, incir gibi ürünlerden oluşmaktaydı. Ancak günümüzde şivlilik ürünlerinin neredeyse tamamı çikolata, kek, bisküvi ve şekerleme gibi hazır ve ambalajlı gıdalardan oluşmaktadır. Kuşkusuz bu değişim, çocuklarda birçok sağlık riskini de beraberinde getirmektedir. Bu çalışma şivlilik tüketimi ve çocuk sağlığı ilişkisini çeşitli boyutlardan ele almayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda Konya merkez ilçelerinde 26 katılımcının yer aldığı nitel bir araştırma yapılmıştır. Fenomenolojik bir yaklaşımla gerçekleştirilen bu araştırmada, yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Bu kapsamda katılımcılara, şivlilik günü çocukların topladığı gıdaların sağlıklılığı, çocukların bu gıdaları tüketmesinde ebeveyn müdahalesi, bu gıdaların çocuklarda oluşturabileceği sağlık riskleri konusunda ebeveynlerin bilinçlilik ve farkındalık düzeyleri hakkında sorular yöneltilmiştir. Görüşmeler MAXQDA Analytics Pro 2022 programıyla analiz edilmiştir. Bulguların analizinde dört temaya ulaşılmıştır. Bu temalar; çocuk bayramı olarak şivlilik, geçmişten bugüne şivlilik çantası (torbası) ve sağlık, şivlilik ürünlerinin sağlığa ve hastalığa etkisi ve şivlilik tüketiminin düzenlenmesinde ebeveyn farkındalığı şeklindedir.

Anahtar Kelimeler

Şivlilik Geleneği, Çocuk Sağlığı, Beslenme, Sağlık Sosyolojisi, Konya

Atıf Bilgisi

Can, İslam - Özil, Hüseyin. “Şivlilik Geleneği ve Çocuk Sağlığı İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma”. *Sosyolojik Bağlam Dergisi* 5/2 (Ağustos 2024), 173-207.

<https://doi.org/10.52108/2757-5942.5.2.1>

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi	18.06.2024
Kabul Tarihi	22.07.2024
Yayın Tarihi	15.08.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körlme
Etik Beyan	Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilimsel Etik Değerlendirme Kurulundan 27.02.2024 tarih 2024/35 karar sayısıyla onay alınmıştır.
Benzerlik Taraması	Yapıldı - Turnitin
Etik Bildirim	dergi@sosyolojikbaglam.org
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu çalışma, Selçuk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinatörlüğü tarafından 24401036 proje numarasıyla desteklenmiştir.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC-ND 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır

A Sociological Research on the Relationship between Shivlilik Tradition and Child Health

İslam Can | 0000-0002-5789-9104 | islamcan@selcuk.edu.tr

Selçuk University, Faculty of Letters, Department of Sociology, Konya, Türkiye

 <https://ror.org/045hgzm75>

Hüseyin Özil | 0000-0002-0194-3727 | huseyinozil@selcuk.edu.tr

Selçuk University, Faculty of Letters, Department of Sociology, Konya, Türkiye

 <https://ror.org/045hgzm75>

Abstract

Shivlilik is an important tradition that is celebrated every year in the city center of Konya during the day of Regaib Kandili (Laylat al-Raghaip) with participation of almost all residents of Konya. At the heart of this tradition, which celebrates the beginning of the three holy months, including the month of Ramadan, are certainly the children. Early in the morning, children start going from house to house, knocking on doors to celebrate Regaib Kandili and receive treats from the hosts. The shivlilik treats given to children have undergone some changes over time. In the past, due to the limited availability of industrial snack products, shivlilik treats generally consisted of products such as roasted chickpeas, walnuts, raisins, oleaster, and figs. However, nowadays, nearly all shivlilik treats are ready-made and packaged foods such as chocolate, cake, biscuits, and candies. This change undoubtedly brings about many health risks for children. This study aims to examine the relationship between shivlilik consumption and children's health from various perspectives. In this regard, a qualitative research was conducted with 26 participants in the central districts of Konya. The research was conducted with a phenomenological approach and a semi-structured in-depth interview technique was employed. Participants were asked questions about the healthiness of the foods collected by children on shivlilik day, parental intervention in children's consumption of these foods, and parents' awareness levels regarding the potential health risks these foods could pose to children. The interviews were analyzed using MAXQDA Analytics Pro 2022. Four themes emerged from the analysis of the findings: shivlilik as a children's festival, shivlilik bag and health from past to present, the effects of shivlilik treats on health and sickness, and parental awareness in the regulating shivlilik consumption.

Keywords

Shivlilik Tradition, Child Health, Nutrition, Sociology of Health, Konya

Citation

Can, İslam - Özil, Hüseyin. "A Sociological Research on the Relationship between Shivlilik Tradition and Child Health". *Journal of Sociological Context* 5/2 (August 2024), 173-207.
<https://doi.org/10.52108/2757-5942.5.2.1>

Article Information

Date of Submission	18.06.2024
Date of Acceptance	22.07.2024
Date of Publication	15.08.2024
Peer-Review	Double anonymous review - Two External Reviewers
Ethical Statement	Ethical approval with decision number 2024/35 dated 27.02.2024 was issued by Selçuk University Faculty of Letters Scientific Ethics Evaluation Board.
Similarity Check	Done – Turnitin
Conflict of Interest	No conflicts of interest have been declared.
Complaints	dergi@sosyolojikbaglam.org
Funding	This study was supported by Selçuk University Scientific Research Projects (BAP) Coordination Office with the project number 24401036.
Copyright & License	Authors of articles in the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC-ND 4.0.

Giriş

Ülkemizde her yıl belirli gün ya da haftalarda icra edilen ve tarihi, asırlar öncesine dayanan birçok etkinliğe rastlanılır. Bu etkinliklerin bir kısmı Nevruz, Hıdırellez ve Mesir Şenliği gibi mevsimlerin döngüsellğine yönelik kutlamalar iken, bir kısmı bağ bozumu, yayla şenlikleri, yağmur duası gibi tarımla ilişkili faaliyetler, bir kısmı da aşure günü, şivlilik, Pir Sultan Abdal, Nasreddin Hoca ve Ertuğrul Gazi gibi kutsal gün ya da olayları veya tarihi kişilikleri kutlamak, yas tutmak ya da anmak için yapılan etkinliklerdir. Dini ve milli bayramların dışında toplumumuzun yaşayan kültürel mirası içerisinde sayılan bu gelenekler, Anadolu coğrafyasının birçok şehrinde ya da yöresinde yerli halkın yoğun ilgisine mazhar olmaktadır. Toplumumuzun kültüründen, tarihinden ve inanç biçimlerinden tevarüs eden bu gelenekler; toplumsal hafızayı diri tutma, acıyı veya yası paylaşma, grup kimliğini inşa etme, gruba aidiyeti pekiştirme, grup içi ya da toplumsal dayanışmayı destekleme ve bireyin dini ve toplumsal sosyalleşmesine aracılık etme gibi bir takım işlevlere sahiptir.

Anadolu'nun kadim geleneklerinden biri olan şivlilik, geçmişten bugüne sadece Konya'da yaşatılan bir gelenek olmakla birlikte çocukların heyecanla ve özlemle beklediği bir kutlamadır. Sabahın erken saatlerinden itibaren sokaklara çıkan çocuklar, mahallelerindeki evleri dolaşır ve kapılarını çaldıkları komşularının ikramlarına talip olur. Bir nevi Ramazan Bayramlarındaki ritüele benzeyen bu kapı dolaşması, nihayetinde çocukların çikolata, şekerleme, bisküvi, kek gibi çeşitli ikramlarla çantalarını doldurmalarıyla sonlanır.

Şivliliğin yukarıda söz edilen mutad özellikleri bu yönleriyle pek çok araştırmaya konu olmuştur. Bu çerçevede şivlilikle ilgili haberlere, tanıtım yazılarına¹ ve akademik çalışmalara² rastlamak mümkündür. Bu çalışmaların temel ilgileri; şivliliğin ortaya çıkışı, yaşadığı değişimler ve kutlanış şekilleri üzerinedir. Şivlilik üzerine yapılan çalışmaların çoğu, herhangi bir saha çalışmasına dayanmamaktadır. Yapılan çalışmalarda şivliliğin sosyal ilişkiler üzerindeki etkisi, zaman içerisinde yaşanan değişimler, aile-çocuk ilişkileri, şivlilik tüketiminin insan sağlığı üzerindeki etkileri ve belediyelerin şivlilik uygulamaları gibi faktörlere de değinilmediği görülmüştür.

¹ Saim Sakaoğlu, "Bir Zamanlar Mahallemde Hayat", Darülmülk, 3 (2023), 43-54; Mehmet Varnalı, "Şivlilik" Değer Aylık Kültür ve Yaşam Dergisi, 8/106 (Kasım 2022) 34-35; Ayşe Şahin, "Medeniyetin Lezzet İkramı: Konya'da Şivlilik Geleneği", Düşünen Şehir, 16, (2022) 46-49; Ali Işık, "Şivlilik Adı ve Kökeni Üzerine", Merhaba Akademik Sayfalar, 13/16, (2013), 254-256; Ali Işık, "Konya'da Namaz ve Şivlilik Adetleri", Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi, 3, (2000), 18-22.

² Nesrin Arslan-Ali Meydan, "Konya'da Sürdürülen Şivlilik Geleneğinin Sosyal Bilgiler Dersi Kültür Aktarımı Açısından Değerlendirilmesi" Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 2/13, (2023), 1125-1140; Dilan Görgülü, "Konya'da Aşure, Şivlilik ve Fener Alayı Geleneği", Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD), 5/12, (2018), 66-82; Saim Sakaoğlu, "Şivlilik", Aile Yazıları, (Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2016), 10-11; Zehra Tekin, "Konya'ya Özgü Bir Eğlence Kültürü: 'Şivlilik'", Bilim ve Kültür - Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi, 2/5, (2014), 106-111; M. Sabri Koz, "Türk Halk Kültürünün Unutulmuş Kaynaklarından Biri: 'Türkiye'nin sıhhi-i ictimai coğrafyası'", IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, (Ankara: Feryal Matbaası, 1992), 37-49; Mehmet Aydın, "Konya'daki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Tahlili". Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1, (1985), 19-35; Naci Fikret, "Konya Şehrine Mahsus Eski Adetlerden Namaz ve Şivlilik", Konya Halkevi, (1936), 51-54.

Bu çalışmanın temel ilgisini, söz konusu eksikliklerden yola çıkarak, şivlilik ve sağlık ilişkisi oluşturmaktadır. Bu çerçevede bu çalışmanın konusu da, çocuklara sunulan bu ikramların, gerek çocukluk gerekse de yetişkinlik dönemlerinde yol açabileceği sağlık problemlerine dikkat çekilmesi ve ebeveynlerin bu husustaki farkındalık düzeylerinin araştırılmasıdır. Zira gıda tüketimi ve beslenme alışkanlıkları, insan sağlığını etkileyen en önemli faktörlerden birisidir. Çocuğun içinde yaşadığı toplumun yemek kültürü, ailenin sosyo-ekonomik durumu, ebeveynlerin sağlıklı beslenme konusundaki bilinç düzeyi gibi birçok parametre, beslenme alışkanlıkları ve sağlık ilişkisine dair önemli belirleyicilerdir. Küçükali'ye göre sağlıklı beslenme, doğru ve dengeli beslenme ile mümkün olmaktadır.³ Ailelerin sosyo-ekonomik düzeyi, doğru ve dengeli beslenmenin sağlanabilmesi için önemli bir etkidir fakat tek belirleyici değildir. Zira doğru ve dengeli beslenmek için öncelikle beslenme konusunda bilincin kazanılması gerekmektedir. Tüketilen gıdaların kalori ve yağ oranları bakımından düşük olmasının öncelenmesi ve bu bilincin çocuklara da kazandırılması sağlanmalıdır.

Çocukların beslenme alışkanlıklarının sağlık ve hastalık üzerindeki etkilerini inceleyen birçok araştırma bulunmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü⁴ ve Sağlık Bakanlığı'nın yaptığı araştırmalar,⁵ bu çalışmalar içerisinde öne çıkmaktadır. Bu kurumların çalışmalarının yanı sıra Türkçe literatürde de birçok çalışmaya rastlanılmaktadır.⁶ Bu çalışmalar genel olarak çocukların dengesiz ve sağlıksız beslenme alışkanlıklarını sağlık, eğitim, çocuk gelişimi ve medya gibi alanlarla ilişkilendirerek sağlıksız ve dengesiz beslenmenin yol açabileceği zararlar üzerine odaklanmaktadır. Ancak literatüre bakıldığında, beslenme alışkanlıklarına kaynaklık eden kültür, inanç, gelenek ve adetler gibi faktörlerin beslenme motivasyonlarına etkisi üzerinde durulmadığı görülmektedir. Bu çalışma, sadece Konya'da görülen, kökleri

³ Rıdvan Küçükali, "Çocuklarda Beslenme Bozuklukları ve Beslenmenin Okul Çocuklarının Üzerindeki Etkileri", Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi 14 (Aralık 2006), 225.

⁴ WHO, Health Behaviour Schoolage Children Study (Cenevre: Dünya Sağlık Örgütü Yayınları, 2009); WHO, Rehber: Yetişkinler ve Çocuklarda Şeker Tüketimi (Cenevre: Dünya Sağlık Örgütü Yayınları, 2015).

⁵ Sağlık Bakanlığı, Türkiye'de Okul Çağı Çocuklarında (6-10 Yaş Grubu) Büyümenin İzlenmesi (TOÇBİ) Projesi Araştırma Raporu (Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları, 2011); Sağlık Bakanlığı, Okul Öncesi ve Okul Çağı Çocuklara Yönelik Beslenme Önerileri ve Menü Programları (Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları, 2013); Sağlık Bakanlığı, Türkiye Çocukluk Çağı (İlkokul 2. Sınıf öğrencileri) Şişmanlık Araştırması CO-SI-TUR-2016 (Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları, 2017).

⁶ Küçükali, "Çocuklarda Beslenme Bozuklukları Ve Beslenmenin Okul Çocuklarının Üzerindeki Etkileri"; Mücahit Muslu-Seda Kermen, "Çocuk ve Adölesanlarda Şeker İlaveli İçeceklerin Tüketimi ve Sağlık Üzerine Etkileri". Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi. 7/2 (Haziran 2020); Osman Erkmen, "Gıda Kaynaklı Tehlikeler ve Güvenli Gıda Üretimi", Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 53 (Nisan 2010); Nazan Yardım- Seniz Ilgaz- Faika Betül Aydın-Kaya Pelin Mutlu, "Ulusal Yayın Yapan Bazı Uluslararası Çocuk Televizyon Kanallarında Çocuklara Yönelik Gıda ve İçecek Reklamlarının Sağlık Bakanlığı Besin Profili Rehberine Göre Değerlendirilmesi", Türk Kardiyoloji Derneği Arşivi 48/3 (Kasım 2020); Zafer Günlü-Didem Derin, "Televizyon Reklamlarının Okul Çağı Çocuklarının Besin Seçimi Üzerine Etkilerinin Bir İncelemesi", Selçuk İletişim Dergisi 7/3 (Kasım 2012); Tuğçe Soylu Öz-Biriz Çakır, "Şeker ve Şekerli Yiyecek/İçecek Tüketiminin Bazı Antropometrik Ölçümler Üzerine Etkisi: Okul Öncesi Çağı Çocukları Üzerine Bir Çalışma", Journal of Human Science. 20/3 (Eylül 2023); Simge Melek Köfteci, İlkokul Dönemi Çocuklarda Şeker Tüketim Sıklıklarının Saptanması (İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek lisans Tezi, 2019).

asırlar öncesine dayanan ve halen günümüzde de coşkuyla kutlanan Şivlilik geleneğinin sağlık boyutuna odaklanmaktadır. Yaşayan kültürel mirasımız içerisinde değerlendirilen Şivlilik, öncesinde ve sonrasında birtakım ritüellerin eşlik ettiği, komşularını gezerek birçok şekerleme ve gıda toplayan çocukların aktif olarak katılım sağladığı kadim geleneklerden biridir. Dolayısıyla bu çalışmada, Şivlilik günü çocukların sosyal çevrelerinden topladıkları Şivlilik ürünlerinin çocuk sağlığına yönelik etkisi, ayrıca Şivlilik tüketiminin çocuk sağlığına etkisi hususunda ebeveynlerin farkındalık düzeylerinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Zira bu çalışmanın temel motivasyonu, Şivlilik günü toplanılan çok sayıda çikolata ve şekerleme ürünlerinin yakın ve uzak gelecekte çocukların sağlığını olumsuz şekilde etkileyebileceği, bilinçli bir tüketim olmadığı takdirde birtakım hastalıkların ortaya çıkmasına neden olabileceği gerçeğine dikkat çekmektir. Böylelikle özellikle ebeveynlerin ve ilgili kurum ve kuruluşların bu konuda sağlık davranışı geliştirebilmesi için farkındalık düzeyinin artırılması da, bu çalışmanın diğer amacını oluşturmaktadır.

1. Şivlilik ve Çocuk Sağlığı

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre on sekiz yaşını doldurmamış her birey çocuk olarak kabul edilmektedir. Çocuklar her toplumda neslin ve kültürün taşıyıcısı, ekonomik kalkınmanın sürdürücüsü, geleceğin yetişkinleri, kurumsal yapıların devam ettiricisi kısacası toplumun geleceği olarak düşünülür. Bu açıdan gerek devletler, gerekse de aile, siyaset, din gibi toplumsal kurumlar, beşeri bir sermaye kaynağı olarak çocukların sosyalleşmiş, toplumun kültürünü ve değerlerini içselleştirmiş, donanımlı, eğitilmiş, fiziksel ve ruhsal açıdan sağlıklı ve siyasal yapıların ideallerine uygun bireyler olarak yetişmesini öncelemektedir. Bu öncelikler arasında yer alan çocuk sağlığı ise bir yönüyle “halk sağlığı” meselesi olarak devletlerin sağlıklı toplum inşasında önemli bir yere sahiptir. Zira Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, bebeğin anne karnındayken başlayan takip süreci, bebeklik ve çocukluk döneminde gerek Aile Sağlığı Merkezleri gerekse de diğer sağlık kuruluşlarının rutin kontrolleriyle devam edebilmektedir. Boy ve kilo takibi, hastalıklara karşı çeşitli aşıların yaptırılması ve belirli hastalıklara yönelik geliştirilen sağlık politikalarıyla çocukların sağlıklı bir birey olarak yaşamını sürdürmesi beklenmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre sağlık, “yalnızca hastalık ya da sakatlıkların yokluğu olmayıp bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hali içerisinde olma durumudur.”⁷ Bedensel, ruhsal/psikolojik ve sosyal yönden iyi olma bileşenlerinin bütünü olarak sağlık; kalıtım (genetik faktörler), beslenme, ekolojik çevre, alışkanlıklar, din ve inanç biçimleri ve toplumun kültürel örüntüleri gibi birçok etkene bağlı olarak inşa edilmektedir.⁸ Ancak son yıllarda sağlığı belirleyicileri üzerine yapılan birçok araştırma göstermektedir ki, insan sağlığı üzerindeki

⁷ WHO, Basic Documents: Forty-ninth Edition (including amendments adopted up to 31 May 2019). (Geneva: World Health Organization Yayınları, 2020), 1.

⁸ İslam Can, Sağlık Olsun, Sağlık Sosyolojisine Bütünsel Bir Yaklaşım (Konya: Çizgi Kitabevi, 2024). M. Çağlar Kurttaş, “Women Get Sick, Men Die: A Sociological Analysis of Gender-Based Differences in Health”. Journal of Sociological Context 5/1 (April 2024), 6.

en önemli belirleyici etmen beslenmedir.⁹ Türkdogan'a göre de sağlık ve hastalık durumlarını belirleyen önemli faktörlerden biri, sosyo-kültürel faaliyetlerden biri olan beslenme ve yeme alışkanlıklarıdır. Zira toplumların hastalık tiplerini, beslenme ve yeme alışkanlıklarına bakarak söylemek mümkündür.¹⁰ Dolayısıyla her bir toplumda yoğun şekilde görülen hastalık biçimleriyle, o toplumun beslenme alışkanlıkları arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır.

Beslenme, birtakım sağlık risklerini de beraberinde getirmektedir. Günümüz toplumlarında beslenme kaynaklı sağlık risklerinin, genel olarak iki şekilde meydana geldiği görülmektedir. Bunlardan ilki, yoksul ülkelerin temiz ve sağlıklı gıdaya ulaşamamaları ve buna bağlı olarak yetersiz beslenmeden kaynaklanan sağlık problemleridir. Özellikle Afrika kıtasında yer alan ve sömürülen bu ülkelerde; yetersiz beslenmeye ve temiz suya erişememeye bağlı olarak birçok hastalık ve salgınla karşılaşmaktadır. Buna karşılık beslenme kaynaklı ikinci sağlık riski ise görece gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılan, dengesiz ve aşırı beslenmeden kaynaklanan çeşitli rahatsızlık ve hastalıklardır. Beslenmeye yönelik bu ikinci risk, esasında aşırı ve dengesiz tüketimin bir sonucu olarak günümüz toplumlarının sağlığını derinden etkilemeye başladı. Zira içinde yaşadığımız tüketim toplumu, beslenme alışkanlıklarını kökten değiştirdi. Yemek şirketleri, fast-food tüketim, yağ ve şeker oranı yüksek besinler, gıdalarda zararlı maddelerin kullanımı ve yeme alışkanlıklarının değişimi, bu tür risklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.¹¹ Kuşkusuz her iki beslenme riski de, çocuk sağlığının sürdürülebilirliği hususunda önemlidir. Yetersiz beslenme ve gıdaya erişimin sınırlı olduğu durumlara dikkat çeken birinci sağlık riski, çoğunlukla makro-ekonomi politikalarının ve uluslararası ekonomik bölüşümün kapsamı içerisinde ele alınacağı için, çocuk sağlığının iyileştirilmesi hususunda koruyucu hekimlik ve halk sağlığı politikalarıyla düzenlenebilecek bir mesele değildir. Ancak yağ ve şeker oranı yüksek olan ve zararlı maddelerin kullanılmasıyla ortaya çıkan ikinci sağlık riski, ebeveynlerin, çocukların ve genel olarak toplumun dengeli ve sağlıklı beslenme alışkanlıklarının geliştirilmesi ve bu hususta farkındalık ve bilinç geliştirilmesiyle bir halk sağlık problemi olmaktan çıkartılabilir. Zira günümüzde insanlar ve özelde çocuklar, doğal besinlerden ziyade gıda boyası bulunan, asitli, sentetik, raf ömrü uzatılmış, koruyucular bulunan, biyolojik sistemin dengesini bozan, vücuttaki istenmeyen bir takım hormonları harekete geçiren, yağ ve şeker oranı yüksek besinleri tercih eder hale gelmiştir.¹² Dolayısıyla Konya'ya özgü olan şivlilik geleneğinde çocuklara ikram edilen şivlilik ürünlerinin yakın ve uzak gelecekte bireylerin sağlığını ne şekilde etkileyeceği ve bugünün anne-babalarının bu gıdaları tüketen çocuklarının sağlıkları konusunda ne tür bir bilince ya da farkındalığa sahip oldukları, koruyucu hekimlik ve halk sağlığı perspektifinden ele alınması gereken bir mesele olarak değerlendirilmektedir.

⁹ Robert Albritton, "Obezite ile Açlık Arasında: Kapitalist Gıda Endüstrisi". Kapitalizmde Sağlık Sağlıksızlık Semptomları (Socialist Register 2010). Haz. L. Panitch & C. Leys. 2. Baskı. Çev. U. Haskan. (İstanbul: Yordam Kitap, 2014), 205.

¹⁰ Orhan Türkdogan, Toplumsal Yapı ve Sağlık-Hastalık Sistemi (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları, 2006), 154.

¹¹ Can, Sağlık Olsun Sağlık Sosyolojisine Bütünsel Bir Yaklaşım, 135.

¹² Can, Sağlık Olsun Sağlık Sosyolojisine Bütünsel Bir Yaklaşım, 135.

Sağlığın temeli olan yeterli ve dengeli beslenme; bireyin yaşamını sürdürebilmesi, büyüyebilmesi, gelişebilmesi ve üretkenlik kazanabilmesi için anne karnından başlayarak bebeklik, çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerine kadar bütün yaşam süreçlerinde büyük öneme sahiptir.¹³ Sağlığın temelini oluşturan bu beslenme alışkanlıkları ise çocukluğun ilk dönemlerinden itibaren edinilmeye başlar. Küçükali'ye göre çocuğun yetişkinlik dönemindeki davranışlarını etkileyecek alışkanlıklar, genellikle okul öncesi yıllarda kazanılmaktadır. Çocukların bu yaşlarda edindiği yeme alışkanlıkları, yaşamının sonraki süreçlerini etkileyerek, ortaya çıkacak beslenme sorunlarına da sebebiyet vermektedir.¹⁴ Yıldız, çocuklardaki tat duyusunun gelişiminin üç yaşına gelmeden başladığını ifade etmektedir. Başka bir deyişle çocuğun üç yaşına gelene kadar neyle beslendiği, 33 yaşında, 53 yaşında da tercih edeceği besinlerde etkili olmaktadır. Bu nedenle bu yaş grubunun paketli gıdalar, şeker ve karbonhidrat ağırlıklı beslenmeden mutlaka uzak tutulması, karbonhidratın da kaliteli grup olarak adlandırılan sebze, salata ve meyve gibi besinler aracılığıyla alınması gerekmektedir.¹⁵

Beslenme temelli çocuk sağlığını olumsuz etkileyen gıdaların başında şeker ilaveli gıdalar gelmektedir. Gerek sağlık literatüründe gerekse de toplumda kullanılan şeker terimi, glukoz, galaktoz, früktoz gibi monosakkaritler ya da maltoz, laktoz, sükroz, trehaloz gibi disakkaritleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Şeker, gıdaların doğal yapısında bulunan früktoz ve galaktoz gibi monosakkaritlerin haricinde işlem ve hazırlama sürecinde birçok amaçla dışarıdan eklenen “ilave şeker” olarak da kullanılır. Beyaz ve kahverengi şekerlerin yanı sıra mısır şurubu ve früktoz çeşitleri genel olarak kullanılan ilave şekerlerdir.¹⁶ İlave olarak kullanılan şeker; şeker pancarı, şeker kamışı, hurma ve üzüm gibi bitkilerden elde edilmektedir. Gıdalara “tatlılık” özelliğini kazandıran şeker, besin öğelerinden karbonhidrat grubunda yer almakla birlikte enerji içeriği oldukça yüksektir.¹⁷ İlave şeker; şekerlemeler, tatlılar, bisküvi, kek ve şeker ilaveli içeceklerde yoğun olarak kullanılmaktadır. Bu gıdalar, enerji bakımından yüksek ancak besin değeri bakımından düşük besinlerdir.¹⁸

¹³ Sağlık Bakanlığı, Türkiye Çocukluk Çağı (ilkokul 2. Sınıf öğrencileri) Şişmanlık Araştırması CO-SI-TUR-2016, 3.

¹⁴ Küçükali, “Çocuklarda Beslenme Bozuklukları ve Beslenmenin Okul Çocuklarının Üzerindeki Etkileri”, 224.

¹⁵ Okan Bülent Yıldız, “Çocuklukta Aşırı Şeker Tüketimi Yetişkinlikte Depresyona Davetiye Çıkıyor” (Erişim 21 Nisan 2023).

¹⁶ Muslu - Kermen, “Çocuk ve Adölesanlarda Şeker İlaveli İçeceklerin Tüketimi ve Sağlık Üzerine Etkileri”, 225-226.

¹⁷ Tuğçe Soylu, Kırıkkale’de Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Şeker ve Şeker İçeren Besin Tüketimleri ile Obezite Durumlarının Belirlenmesi (Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2017), 43.

¹⁸ Muslu - Kermen, “Çocuk ve Adölesanlarda Şeker İlaveli İçeceklerin Tüketimi ve Sağlık Üzerine Etkileri”, 226.

Dünya Sağlık Örgütü, bireyin sağlığı açısından günlük ilave şeker tüketiminin günlük enerjinin %5'ini geçmemesi gerektiğini belirtmektedir. Ancak şeker ilaveli besinlerin bir porsiyonu dahi bu limiti aşmaktadır.¹⁹ Uzmanlara göre oyun çağındaki çocukların günlük ilave şeker alım düzeyleri, erkek çocuklarında günlük 120 kaloriden, kız çocuklarında ise 80 kaloriden fazla olmamalıdır.²⁰ Kansu ve Öztürk'e göre ise çocuklar, günlük en fazla 25 gr/gün (6 çay kaşığı) eklenmiş şeker almalıdır. Ayrıca bu oran, günlük toplam kaloringin %10'unu geçmemelidir. Dolayısıyla çocuklara şeker, şekerleme, hazır kurabiye, kek ve mısır şurubu ilaveli hazır besinlerin bilinçli bir şekilde verilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra çocukların şeker yönünden güçlü olan bal, reçel ve marmelat gibi besinlerin de kontrollü bir şekilde verilmesine dikkat edilmelidir.²¹ Çünkü bu gıdaların aşırı tüketimi, sonraki süreçlerde önemli hastalıkların ortaya çıkmasında oldukça etkilidir. Gerek erken çocukluk gerekse de ergenlik döneminde tüketilen aşırı şeker, insülin direncini tetiklemekte, yetişkinlik döneminde ise kronik hastalıkların yanında depresyon, kaygı bozukluğu gibi psikolojik rahatsızlıklara neden olabilmektedir.²² Ayrıca çocukların severek tükettiği çikolatalar, gofretler, enerji içecekleri, hazır meyve suları ve benzeri ilave şeker içeren ürünlerin içerisinde fruktoz ve yüksek fruktozlu mısır şurubu, tatlandırıcılar ve kafein bulunmakta ve bu gıdalar organ yağlanmasına bağlı olarak önce obezite, sonrasında ise tip-2 diyabet hastalığına, bu hastalıklara ek olarak kalp-damar hastalıklarına, depresyon, duygu durum, kaygı bozuklukları, demans, alzheimer, çeşitli kanserler ve polikistik over sendromu²³ gibi hastalıklara da yol açabilmektedir.²⁴ Bu hastalıklara kaynaklık eden obezitenin, hem aşırı sağlıksız tüketim hem de hareketsiz yaşamla birlikte ortaya çıkması çocuk ve genç sağlığını da tehdit etmektedir. Örneğin obezitenin artış göstermesiyle beraber hareketsiz yaşam ve kötü beslenme kaynaklı diyabet hastalığı, günümüzde çocuklarda on yaşından itibaren görülmeye başlanmıştır. Ayrıca ergenlik dönemleri olan 14-15 yaş düzeylerinde ise en yüksek seviyeye ulaşmaktadır. İlginç olan şu ki, 30-40 yıl öncesinde çocuklarda tip 2 diyabet hastalığı neredeyse hiç görülmezken bugün görülme sıklığına bağlı olarak tıp literatüründe

¹⁹ Muslu-Kermen, "Çocuk ve Adölesanlarda Şeker ilaveli İçeceklerin Tüketimi ve Sağlık Üzerine Etkileri".

²⁰ Köfteci, İlkokul Dönemi Çocuklarda Şeker Tüketim Sıklıklarının Saptanması, 26.

²¹ Aydan Kansu - Yeşim Öztürk, Oyun Çocukluğu Dönemi Beslenme Rehberi (Ankara: Türk Çocuk, Gastroentoloji, Hepatoloji ve Beslenme Derneği (TÇGHBD) Yayınları, 2023), 23.

²² Yıldız, "Çocuklukta Aşırı Şeker Tüketimi Yetişkinlikte Depresyona Davetiye Çıkıyor".

²³ Bir kadın hastalığı olan polikistik over, yumurtalıklarda küçük ve iyi huylu çok sayıda kistin oluşmasıdır. Bu hastalık adet düzenliği ile birlikte ortaya çıkmakta ve kilo artışı, vücut genelinde tüylenme, sivilce oluşumu gibi pek çok şikayeti de kapsamaktadır. Ayrıca yumurtalıklarda oluşan kistler sebebiyle yumurtlama düzeninin bozulmakta ve bu hastalığa sahip olan kadınların çocuk sahibi olamama sorunları da sıklıkla gözlemlenmektedir. Bununla birlikte yumurtalıklarda oluşan çok sayıdaki kist, hormonal yapıyı bozmakta ve böylelikle tüylenmeye ve sivilce oluşumuna da yol açmaktadır. Zira dış görünüşün bozulması, yaşam kalitesini düşürürken diğer yandan da psikolojik sorunları da beraberinde getirmektedir. Bkz. Elif Uruç, "Polikistik Over Sendromu nedir? Polikistik Over Sendromu belirtileri ve tedavi yöntemleri nelerdir?" (Erişim 21 Kasım 2022).

²⁴ Yıldız, "Çocuklukta Aşırı Şeker Tüketimi Yetişkinlikte Depresyona Davetiye Çıkıyor"; Muslu - Kermen, "Çocuk ve Adölesanlarda Şeker ilaveli İçeceklerin Tüketimi ve Sağlık Üzerine Etkileri"; Teoman Akçay, "Çocuklarda Şeker Hastalığı 40 Yılda Hızla Arttı" (Erişim 8 Temmuz 2020).

önemli bir yere sahiptir.²⁵ Dolayısıyla obeziteye ve nihayetinde hastalıklara yol açan ilave şeker tüketiminin yerine alternatif sağlıklı beslenme davranışları geliştirilmelidir. Bu sağlıklı davranışları içerisinde çocukların tatlı ihtiyaçlarının kuru meyveler ve sütlü tatlılar tercih edilerek giderilmesi, ayrıca gazoz, kola, hazır meyve suyu ve limonata gibi şekerli içeceklerin çocukların beslenme listelerinde yer verilmemesi gibi davranışlar sayılabilir. Diğer yandan bu içeceklerin alımının haftada en fazla bir bardak ile sınırlandırılması, bu içeceklerin yerine ayran, şalgam, bitki çayları ve su gibi doğal içecekler verilmesi,²⁶ çocuk sağlığının korunması ve sürdürülmesinde öne çıkan sağlık tedbirleri arasındadır.

Tüketilen hazır gıdaların içerisinde bulunan ilave şekerin yanı sıra gıda katkı maddeleri de çocukların sağlığını olumsuz etkilemektedir. Gıda katkı maddeleri, hazır gıdalardan dondurmalara, çikolatadan gofrete, dondurulmuş ürünlerden gazlı ya da gazsız içeceklere kadar onlarca gıdanın içeriğinde bulunmaktadır. Her ne kadar bu katkı maddeleri, gıdalardaki mikrobiyolojik bozulmaların önlenmesini, besleyiciliğinin korunmasını, renk, koku, lezzet, görünüş ve koku gibi duysal özelliklerin sağlanmasını amaçlıyor olsa da kalp hastalıklarından kansere, cilt hastalıklarından sindirim bozukluklarına ve uykusuzluk, agresiflik ve alerji gibi birçok rahatsızlıklara da neden olmaktadır.²⁷ Çocukların bu gıdaları ne düzeyde tükettiklerinin saptanması için Adana’da yedi özel ilkokulda yapılan bir araştırmada, her gün çikolata, çikolatalı ürünler ve bisküvi tüketen çocukların oranının %11,4, haftada en az 5-6 defa tüketen çocukların oranının %8,7, haftada en az 3-4 defa tüketen çocukların oranının %17,1, haftada en az 1-2 defa ve 1’den az tüketen çocukların oranının ise %52,4 olduğu bulgulanmıştır.²⁸ Bu araştırmadan anlaşılmaktadır ki her hafta en az bir tane çikolatalı gıda ve bisküvi tüketen çocukların oranı %89,6 oranındadır. Dolayısıyla her 10 çocuktan 4’ünün haftada en az üç ve üzeri sayıda bu gıdaları tükettiği görülmektedir. Diğer bir araştırma ise TC. Sağlık Bakanlığı tarafından ilkokul ikinci sınıf öğrencilerine yönelik yaptırılan *Türkiye Çocukluk Çağı Şişmanlık Araştırması*’dır. Bu araştırmaya göre; çocukların %14,4’ü her gün hazır gıda (paketli), %14’ü de sıklıkla (haftada 4-6 gün) meyve suyu tüketmekte, yine çocukların %7,6’sı her gün, %13,7’si sıklıkla (haftada 4-6 gün), %29,6’sı az sıklıkla (haftada 1-3 gün) ve %34,6’sı da haftada birden az tuzlu atıştırmalıklar içerisinde yer alan patates ve mısır cipsi tüketmektedir. Ayrıca çocukların %7,7’si her gün, %10,7’si haftada 4-6 gün şeker ilaveli içecekler tüketmekte, bunun yanı sıra çocukların %12,5’i her gün, %20,2’si haftada 4-6 gün, %36,3’ü haftada 1-3 gün ve %24,9’u ise haftada birden az şekerli bar ve çikolata

²⁵ Akçay, “Çocuklarda Şeker Hastalığı 40 Yılda Hızla Arttı”; Sevil Karahan Yılmaz - Hülya Gökmen Özel, “Okul Çağı Çocuklarda Şekerli İçecek Tüketimi ile Obezite Riski Arasındaki İlişki”, Beslenme ve Diyet Dergisi 44/1 (Temmuz 2016), 3-9; Eda Köksal-Merve Şeyda Karaçil, “Okul Çağı Çocuklarında Şeker Tüketiminin Beden Kütle İndeksinde Etkisinin Değerlendirilmesi”, Fırat Tıp Dergisi 19/3 (Kasım 2014), 151-155.

²⁶ Kansu - Öztürk, Oyun Çocukluğu Dönemi Beslenme Rehberi, 23; Yıldız, “Çocuklukta Aşırı Şeker Tüketimi Yetişkinlikte Depresyona Davetiye Çıkıyor”.

²⁷ Erkmén, “Gıda Kaynaklı Tehlikeler ve Güvenli Gıda Üretimi”, 222; Öz - Çakır, “Şeker ve Şekerli Yiyecek/ içecek Tüketiminin Bazı Antropometrik Ölçümler Üzerine Etkisi: Okul Öncesi Çağı Çocukları Üzerine Bir Çalışma”.

²⁸ Köfteci, İlkokul Dönemi Çocuklarda Şeker Tüketim Sıklıklarının Saptanması, 51.

tüketmektedir.²⁹ Araştırma verilerinin ortaya koyduğu bu oranlar, gerek bu gıdaların rutin tüketilmesinde gerekse de şivlilik ürünlerinin bilinçsizce tüketilmesinde, şimdinin çocukları ve gelecek dönemin yetişkinlerinin karşılaşacağı sağlık risklerini de göz önüne sermektedir.

Hazır ya da paketli gıdalardaki kimyasal tehlikeler, sadece gıda katkı maddeleriyle de sınırlı değildir. Katkı maddelerine ek olarak şekerlemelerde, dondurmalarda, tatlılarda ve gazlı içeceklerde birçok zararlı kimyasal yer almaktadır. Bu zararlı kimyasallar arasında; çikolata, sos, mayonez, ketçap ve yumuşak şeker gibi gıdalarda bulunan “benzoik asit ve bileşikleri”; süt, süt tozu, dondurma ve çikolata gibi gıdaların üretiminde kullanılan, sentetik ve ölümcül bir kimyasal olan “melamin”; şekerleme, sakız, bisküvi, meşrubat ve daha yüzlerce gıdada kullanılan “renklendiriciler”; pasta ürünleri, şekerlemeler, kolalı içecekler, sakızlar gibi gıdalarda kullanılan “tatlandırıcılar”, salam, sosis, sucuk gibi gıdaların doğal renginin korunması amacıyla kullanılan “sodyum nitrit ve nitrat”, sakız, patates cipsi, içecekler ve tahıl ürünleri gibi gıdalarda kullanılan “butillenmiş hidroksianisol (BHA) ve butillenmiş hidroksitoluen (BHT)”, yağ yerine özellikle patates cipsi gibi kızartmalarda ve yağsız üretilen hazır gıdaların üretiminde kullanılan “olestra” ve kremalı bisküvi, çikolata, kraker, cips, patlamış mısır ve şekerlemelerde kullanılan ayrıca işleminden geçirilerek katı yağa dönüştürülen “kısmi hidrojene nebati yağ (trans yağ)” gibi bir kısmı sentetik bir kısmı da yapısı dönüştürülmüş kimyasallar sayılabilir.³⁰ Gıdalardaki bu kimyasal tehlikeler, bu çalışmanın sınırlarını aşabilecek düzeyde, onlarca hastalığa da maalesef kaynaklık etmektedir. Bu hastalıklara astım, hiperaktivite, hipertansiyon, diş çürükleri, demir eksikliği anemisi, östrojen hormonlarında dengesizlik, dokularda tümör oluşumu, böbrek yetmezliği, üreme bozuklukları, kromozom zedelenmesi, lenf, prostat, kan kanseri (lösemi) ve çeşitli organlardaki kanserler gibi hastalıklar örnek verilebilir.³¹ Ancak örneklendirilen bu hastalıklar, kimyasalların sebebiyet verdiği hastalıkların sadece bir kısmını ifade etmektedir.

Çocuklarda gerek şeker ilaveli besinlerin gerekse de katkı maddeli ürünlerin tüketimini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalarda, bu besinlerin tüketiminin yaş, ırk, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum ve eğitim seviyesi gibi faktörlerle doğrudan ilişkili olduğu görülmüştür. Bu bulgulara göre çocukların yaşlarının artışıyla bu besinlerin tüketimi arasında anlamlı bir ilişki olduğu, diğer yandan şeker ilaveli besin tüketen ebeveynlerin çocuklarında da bu gıdaların tüketiminin yoğun olduğu bulgulanmıştır. Ayrıca yüksek eğitim seviyesine sahip olup da düzenli kahvaltı yapan yetişkinlerin çocuklarının, ilave şeker içerikli besinleri daha az tükettikleri görülürken,

²⁹ Sağlık Bakanlığı, Türkiye Çocukluk Çağı (ilkokul 2. Sınıf öğrencileri) Şişmanlık Araştırması CO-SI-TUR-2016, 153.

³⁰ Erkmén, “Gıda Kaynaklı Tehlikeler ve Güvenli Gıda Üretimi”, 222; Öz - Çakır, “Şeker ve Şekerli Yiyecek/ içecek Tüketiminin Bazı Antropometrik Ölçümler Üzerine Etkisi: Okul Öncesi Çağı Çocukları Üzerine Bir Çalışma”, 222-224.

³¹ Erkmén, “Gıda Kaynaklı Tehlikeler ve Güvenli Gıda Üretimi”, 222; Öz-Çakır, “Şeker ve Şekerli Yiyecek/ içecek Tüketiminin Bazı Antropometrik Ölçümler Üzerine Etkisi: Okul Öncesi Çağı Çocukları Üzerine Bir Çalışma”.

yüksek eğitimli annelerin çocuklarının orta düzey eğitimli annelerin çocuklarına göre daha az bu besinleri tükettikleri bulgulanmıştır.³² Ancak Soylu'nun çalışması, Muslu ve Kermen'in çalışmasının aksine, ebeveynin eğitim düzeyinin yüksek olmasıyla çocuklarının sağlıklı beslenmesi arasında pozitif bir korelasyon kurmaktadır. Soylu'ya göre eğitim düzeyleri yüksek olan ebeveynlerin sosyo-ekonomik seviyelerinin genel olarak yüksek olmasından kaynaklı olarak çocukların yüksek miktarda kalori içeren şekerleme, çikolata ve fast-food tarzı yiyeceklere erişimlerinin kolay olduğu, ayrıca bu çocukların tablet ve bilgisayar türü teknik cihazlarla sıkça zaman geçirerek hareketsiz yaşama maruz kaldıkları için beden kitle endekslerinin de yüksek olduğu görülmektedir.³³ Diğer yandan Köfteci'nin araştırması da, Soylu'nun bulgularını destekler niteliktedir. Zira Köfteci'nin araştırmasına göre şişman çocuk annelerinin eğitim düzeylerine bakıldığında, annelerin %4,7'si ilkökul, %12,5'i lise, %42,2'si üniversite, %9,4 lisansüstü ve %31,3'ü ise okur-yazar değildir. Dolayısıyla bu bulgulardan şişman çocukların annelerinin %64,1'inin lise ve üstü eğitim düzeylerine, %51,6'sının ise lisans ve üzeri eğitim düzeylerine sahip olduğu anlaşılmaktadır.³⁴

Çocukların sağlıklı beslenme davranışları geliştirmesinde en önemli faktörlerden biri olan medya ve pazarlama stratejilerine ayrıca yer vermek gerekmektedir. Zira televizyonda ve sosyal medyada reklamı yapılan pek çok ürün, insan sağlığı özelde ise çocuk sağlığı için büyük riskler taşımaktadır. Reklam ve pazarlama yöntemleriyle insanlara sunulan bu gıdalar, sağlığı önemli ölçüde tehdit etmekte ve birçok hastalığa neden olmaktadır. Dolayısıyla günümüz toplumlarında besin tüketimi, başlı başına bir sağlık riskiyle karşılaşmayı da beraberinde getirmektedir.³⁵ Çünkü hedef kitlesini çocukların oluşturduğu bu reklamlar, genellikle çocukların sağlıklı beslenme alışkanlıklarını olumsuz yönde etkilemekte, diğer yandan küçük yaştan itibaren kazanılan bu olumsuz beslenme alışkanlıkları da çocukların hem fiziksel hem de zihinsel gelişimlerine büyük hasarlar vermektedir.³⁶ Bu konuda yapılan araştırmalar, esasında çocukların ve toplumun ne gibi sağlık riskleriyle karşı karşıya kaldığını gözler önüne sermektedir. Bu araştırmalardan biri olan *Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Ofisinin 2017 yılında yapmış olduğu Türkiye'de Çocuklara Yönelik Gıda Pazarlamasının İzlenmesi* isimli araştırma, Türkiye'deki televizyon kanallarında yayınlanan çocuklara yönelik gıda reklamlarıyla ilgili çarpıcı bulgulara ulaşmıştır. Bu araştırmaya göre, reklam kuşağında yayın olarak reklamları yapılan ürünlerin çikolata ve benzeri ürünler, yenilebilir buz, şekerli içecekler, tuzlu atıştırmalıklar, tatlı bisküviler, pastane ürünleri ve hazır yiyeceklerden oluştuğu görülmüştür. Reklamı yapılan bu ürünler içerisinde, her beş reklamdan sadece bir

³² Muslu - Kermen, "“Çocuk ve Adölesanlarda Şeker İlaveli İçeceklerin Tüketimi ve Sağlık Üzerine Etkileri”"; Teoman Akçay, "Çocuklarda Şeker Hastalığı 40 Yılda Hızla Arttı", 227.

³³ Soylu, Kırıkkale'de Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Şeker ve Şeker İçeren Besin Tüketimleri ile Obezite Durumlarının Belirlenmesi, 109.

³⁴ Köfteci, İlkokul Dönemi Çocuklarda Şeker Tüketim Sıklıklarının Saptanması, 36.

³⁵ Can, Sağlık Olsun Sağlık Sosyolojisine Bütünsel Bir Yaklaşım, 135.

³⁶ Günlü - Derin, "Televizyon Reklamlarının Okul Çağı Çocuklarının Besin Seçimi Üzerine Etkilerinin Bir İncelemesi", 66.

tane reklamı yapılan ürünün DSÖ Avrupa Bölgesi kriterlerine uygun olduğu saptanmıştır. Ayrıca ürünlerin web sayfalarındaki besin içeriklerinin önemli düzeyde farklılıklar gösterdiği ve bu ürünlerin çoğunda yüksek miktarda sature yağ asidi, şeker ya da tuz bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan tüm gün televizyonlarda reklamı yapılan gıdaların sadece %21,2'sinin çocuklara yönelik reklamlar için uygun olduğu, %78,8'inin ise çocuklara reklamının yapılmasına izin verilmeyen gıdalar olduğu görülmüştür.³⁷

Medyada yayınlanan çocuklara yönelik reklamların, çocukların beslenme alışkanlıklarını olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Çocuklar için hazırlanan ve çocukların rol aldığı cips, kola, şeker, çikolata, dondurma gibi yiyecek ve içecek reklamları, çocukların bu gıdalara yoğun ilgi duymasını beraberinde getirmektedir. Ayrıca televizyon reklamlarında yer alan bu ürünler, aynı zamanda çocukların kendi harçlıklarıyla alabilecekleri ve erişimlerinin kolay olduğu sağlıksız gıdalardır.³⁸ Yapılan bir araştırmada çocukların %35,5'inin reklamlarda gördüğü gıdaları almak istedikleri, %51,4'ünün bu gıdaları bazen almak istedikleri, %15,3'ünün ise reklamlarda gördükleri bu gıdaları almak istemedikleri bulgulanmıştır.³⁹ Diğer yandan Günlü ve Derin'in televizyon reklamlarının 9-14 yaş aralığındaki çocukların besin tercihlerini ne şekilde etkilediğine yönelik yaptığı araştırmada, bu yaş aralığındaki çocukların cips, kola, çikolata, şeker, kek ve kola reklamlarını beğendiklerini bulgulanmıştır.⁴⁰ Ayrıca aynı araştırma, çocukların büyük bir bölümünün televizyon reklamlarında gördükleri yiyecek ve içecekleri bir an önce satın alarak tüketmek istediklerini saptamıştır. Bununla birlikte söz konusu reklamları izleyen çocukların satın alma eğilimlerinin, çoğunlukla cips, kola, şeker, meyve suyu ve fastfood gibi zararlı gıdalar üzerine yoğunlaştığı belirlenmiştir. Her ne kadar Dünya Sağlık Örgütü, yüksek düzeyde doymuş yağ, tuz, şeker ve trans yağ içeren gıdaların reklam ve pazarlamasının yapılmasını önemli bir sorun olarak görse de,⁴¹ söz konusu reklamların televizyonlarda yayınlanmaması konusunda ciddi bir düzenlemenin yapılmadığı görülmektedir.

Türkiye, gerek *Viyana Deklarasyonu* gerekse de *Avrupa Şişmanlıkla Mücadele* protokollerini imzalayarak hem obezitenin önlenmesi için gerekli stratejilerin ve politikaların hayata geçirilmesini hem de sağlık riski oluşturan gıdaların çocuklara pazarlanmasını önlemeye çalışmaktadır. Ayrıca Türkiye, *Ulusal Sağlıklı Yaşam ve Aktif Yaşam Planı* ile bir yandan obeziteyle mücadele etmek için politikalar geliştirmeye, diğer yandan çocuklara yönelik sağlıksız

³⁷ A. Tülay Bağcı Bosi vd., Türkiye'de Çocuklara Yönelik Gıda Pazarlamasının İzlenmesi Raporu 2018 (Kopenhag: Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bölge Ofisi Yayınları, 2018), 13-15.

³⁸ Günlü - Derin, "Televizyon Reklamlarının Okul Çağı Çocuklarının Besin Seçimi Üzerine Etkilerinin Bir İncelemesi", 66.

³⁹ Soylu, Kırıkkale'de Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Şeker ve Şeker İçeren Besin Tüketimleri ile Obezite Durumlarının Belirlenmesi, 80.

⁴⁰ Günlü - Derin, "Televizyon Reklamlarının Okul Çağı Çocuklarının Besin Seçimi Üzerine Etkilerinin Bir İncelemesi", 66.

⁴¹ Yardım vd. "Ulusal Yayın Yapan Bazı Uluslararası Çocuk Televizyon Kanallarında Çocuklara Yönelik Gıda ve İçecek Reklamlarının Sağlık Bakanlığı Besin Profili Rehberine Göre Değerlendirilmesi", 279.

gıdaların pazarlanmaması için de birtakım uygulamaları yürürlüğe koymaya çalışmaktadır.⁴² Ancak yapılan araştırmalar göstermektedir ki, bu konuda gerek medyaya gerekse de gıda sektörüne yönelik ciddi yaptırımlar uygulanabilmiş değildir. Örneğin 2017 yılında çocuklara yönelik yayın yapan altı TV kanalının bir hafta süresince yayınladığı reklamlara dair yapılan araştırmaya göre, çikolata ve şekerler, gofretler, enerji barlar, tatlı soslar ve tatlı kategorisi reklamları, tüm reklam kategorisi içerisinde %27'lik oranla ilk sırada yer almaktadır. Kekler, tatlı bisküviler, hamur işleri ve diğer fırıncılık ürünleri %8,3 ile ikinci sırada, cips, gevrek ve çerezler de %8,1 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Yayımlanan reklamlar içerisinde yer alan ve sağlık açısından faydalı olan peynir ise %0,7 ile son sırada bulunmaktadır. Ayrıca bu bir haftalık süreçte yayınlanan gıda ve içecek reklamlarındaki ürünlerin %44,9'unun, Sağlık Bakanlığı'nın Çocuklara Yönelik Aşırı Tüketimi Tavsiye Edilmeyen Gıdalar ve İçecekler Rehberi'ne göre, reklamına izin verilmeyen ürünler olduğu tespit edilmiştir.⁴³ Dolayısıyla televizyon reklamlarının çocukların beslenme alışkanlıklarına yönelik bir risk unsuru taşıdığı yapılan çalışmalarla da ortaya konulmaktadır. Bu konuda çocuk sağlığını önceleyen sağlık politikalarının geliştirilmesi ve söz konusu reklamlara yönelik sınırlandırıcı tedbirlerin alınması büyük önem arz etmektedir.

2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada nitel yöntem uygulanmıştır. Nitel yöntem; bir olayın, olgunun, durumun ya da davranışın belirli bir grup ya da toplum tarafından kullanılan anlam sistemleri bağlamında anlaşılması için bağlamsal bir anlayış sunar.⁴⁴ Buradan hareketle çalışmanın temel ilgisi olan şıvıllık; geleneğe katılan kişilerin gözünden, yaşanan bağlam ve anlam içerisinde değerlendirilmiştir. Nitel araştırmalarda insanların oluşturduğu anlam haritaları kavranmaya çalışılırken diğer yandan dünyayı nasıl algıladıkları ve dünyada ne gibi yaşantılar geçirdikleri de soruşturulmaktadır.⁴⁵ Dolayısıyla şıvıllığın oluşturduğu sosyo-kültürel ortam da, nitel araştırmanın söz edilen özelliğiyle uyumluluk göstermektedir.

Bugünün ebeveynleri olan katılımcıların çocukluk dönemlerinde şıvıllığı deneyimlemeleri bir kriter olarak belirlenmesinden dolayı bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik araştırma deseni tercih edilmiştir. Çünkü alanda gerçekleştirilen çalışmaların büyük oranda geleneğe dair mutad davranışların betimlenmesi olduğu görülmüş olup insan deneyimlerinin göz ardı edildiği fark edilmiştir. Fenomenolojik desenin deneyimi önceleyen özellikleri bu tercihte etkili olmuştur.

⁴² Bosı vd., Türkiye'de Çocuklara Yönelik Gıda Pazarlamasının İzlenmesi Raporu 2018, 18.

⁴³ Yardım vd., "Ulusal Yayın Yapan Bazı Uluslararası Çocuk Televizyon Kanallarında Çocuklara Yönelik Gıda ve İçecek Reklamlarının Sağlık Bakanlığı Besin Profili Rehberine Göre Değerlendirilmesi", 282.

⁴⁴ Alan Bryman, "The Debate about Quantitative and Qualitative Research: A Question of Method or Epistemology?", The British Journal of Sociology 35/1, (1984), 77-78 URL: <https://www.jstor.org/stable/590553>

⁴⁵ Sharan B. Merriam, Nitel Araştırma, Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber, çev. S. Turan, (Ankara: Nobel Yayınları, 2018).

Fenomenoloji, insan varoluşunun yaşanmış deneyiminin temel yapıları üzerine derinleşmesine düşünme yöntemidir. Diğer bir ifadeyle fenomenoloji, belirleyici bir sorgulama kodundan ziyade, ön-düşünsel deneyimin kavramsal anlam arayışıdır.⁴⁶ Dolayısıyla şivlilik geleneği incelenirken fenomenolojik bakışla odak bu geleneği yaşayan kişilerin ve yaşamın deneyimlerine çevrilmiştir. Ek olarak fenomenoloji, toplumların gelenekleri incelenirken konuya dair önyargılara kapılmadan inceleme imkânı tanınması nedeniyle de kullanışlıdır.

Fenomenolojik deseni uygulayan nitel çalışmalarda veri kaynağı, araştırmanın odağında yer alan olguyu deneyimleyen ve bu olguyu dışı vurabilecek kişilerden oluşturulmaktadır.⁴⁷ Bu bağlamda çalışmada, şivlilik geleneğini deneyimleyen ve çocuklarıyla hala geleneği yaşatan kişiler çalışma grubu olarak seçilmiştir. Bu çerçevede çalışmada görüşülen kişiler Konya ilinin merkez ilçelerinden (Selçuklu, Meram ve Karatay) seçilmiştir. Söz konusu ilçeler haricinde deneyimin özünü ortaya koyabilmek için bazı ek kriterler de uygulanmıştır. Bu kriterler katılımcıların Konyalı olması, çocukluğunda şivlilik etkinliğinde yer alması ve şuan çocuklarının da (en az 1) şivlilik etkinliğine katılmış olması olarak sıralanabilir.

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakat formu üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerle katılımcıların deneyime dair söylemek istedikleri sınırlandırılmadan elde edilirken hazırlanan sorularla da odak sağlık ve şivlilik ilişkisi üzerinde tutulmuştur. Görüşmelerden elde edilen veri seti 26 kişiye dayanmaktadır. Çalışma grubunu oluşturan 26 kişiye dair bilgiler Tablo 1’de gösterilmektedir.

Kod	Yaş	Cinsiyet	Eğitim	İkametgah	Kod	Yaş	Cinsiyet	Eğitim	İkametgâh
K1	49	Kadın	Üniversite	Karatay	K14	41	Erkek	İlkokul	Meram
K2	42	Erkek	Üniversite	Meram	K15	52	Kadın	Lise	Meram
K3	30	Kadın	İlkokul	Meram	K16	35	Kadın	Üniversite	Selçuklu
K4	33	Kadın	Üniversite	Selçuklu	K17	79	Erkek	İlkokul	Selçuklu
K5	51	Kadın	Üniversite	Selçuklu	K18	30	Erkek	Lise	Meram
K6	49	Erkek	Lise	Selçuklu	K19	54	Kadın	Ortaokul	Karatay
K7	79	Kadın	İlkokul	Selçuklu	K20	34	Erkek	Üniversite	Karatay
K8	46	Kadın	Lise	Selçuklu	K21	47	Kadın	Lise	Meram
K9	25	Kadın	Ortaokul	Selçuklu	K22	34	Erkek	Üniversite	Karatay
K10	48	Kadın	İlkokul	Selçuklu	K23	70	Erkek	Üniversite	Karatay
K11	79	Erkek	İlkokul	Selçuklu	K24	67	Erkek	İlkokul	Karatay
K12	75	Kadın	Lise	Meram	K25	45	Erkek	Üniversite	Karatay
K13	50	Kadın	Lise	Meram	K26	40	Erkek	Üniversite	Karatay

Tablo 1: Çalışma Grubu

⁴⁶ Max van Manen, *Phenomenology of Practice Meaning- Giving Methods in Phenomenological Research and Writing*, (London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2014), 26-27.

⁴⁷ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013), 71.

Elde edilen veri setinin çözümlenmesinde fenomenolojik analiz stratejisi kullanılmıştır. Fenomenolojik analiz, fenomene dair ön yargıların paranteze alınmasıyla (epoche) başlamaktadır. Epoche, araştırmacılar tarafından fenomene dair sahip olunan bilgilerin yazılması ve yazılanların analiz süreci boyunca göz önünde tutularak saha bulgularına yön vermemesi anlamına gelmektedir.⁴⁸ Çalışmada paranteze alma ile başlayan fenomenolojik analiz stratejisinde izlenecek yol olarak van Manen'in taslak yazma önerileri benimsenmiştir. Bu taslak alıştırmalar düşünme ve yazma becerilerinin giderek daha katmanlı hale getirildiği bir dizi uygulama olarak görülmelidirler.⁴⁹ Bu yöntem, şivlilik-sağlık ilişkisinin katmanlı bir şekilde incelenmesine imkân tanımıştır.

Veri setinden elde edilen bulguların betimlenmesinde ve aktarılmasında tümevarımsal bir yol izlenmiştir. Bu çerçevede çalışmanın kodlarının oluşum sürecinin ilk basamağında görüşmeler okunup şivlilik deneyimini betimleme potansiyeli taşıyan metinlerin yanlarına durumu anlatan ifadeler yazılarak kodlamalar yapılmıştır.⁵⁰ İkinci okunmada ilk kodlamalar “şivlilik- sağlık ilişkisi” perspektifinde ele alınmıştır. Saha verilerinin üçüncü okunmasında ise şivlilik geleneği ve sağlık ilişkisi için oluşturulan kategorilere dair örneklerin bulunması ve deneyimin aktarılmasında, karşılaştırma imkânı veren ifadelerin seçilmesi gerçekleştirilmiştir.

Veri analiz sürecinde bilgisayar destekli nitel veri analiz programı olan *MAXQDA Analytics Pro 2022* programı kullanılmıştır. Program yardımıyla elde edilen kod sisteminin fenomenolojik anlamının görselleştirilmesi sağlanmıştır. Ayrıca kodların frekans dağılımları ve kod-matris tarayıcısının ortaya koyduğu değişkenlere göre değişen durumlar kontrol edilerek de analiz süreci tamamlanmıştır.

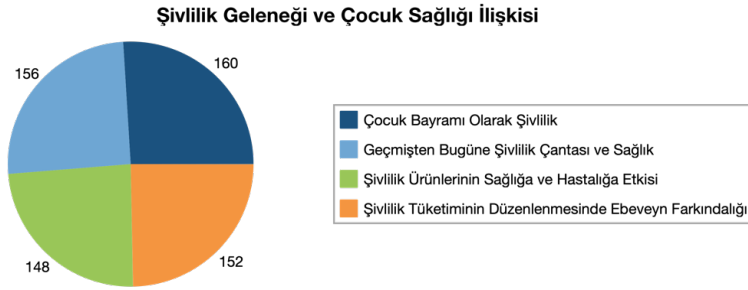
3. Araştırma Bulgularının Analizi

Şivlilik geleneğinin çocuk sağlığına etkisinde ebeveyn tutumlarının araştırıldığı bu çalışmada, dört temaya ulaşılmıştır. Bunlar sırasıyla, çocuk bayramı olarak şivlilik, geçmişten bugüne şivlilik çantası ve sağlık, şivlilik ürünlerinin sağlığa ve hastalığa etkisi ve şivlilik tüketiminin düzenlenmesinde ebeveyn farkındalığıdır. Temalar Tablo 2’de gösterilmektedir. Tablo 2’ye bakıldığında dört tema için oluşturulan kodların birbirine yakın aralıkta dağıldığı görülmektedir. Bu durumda 4 temanın çalışmada eşit ağırlıkta olduğunu ortaya koymaktadır.

⁴⁸ Yıldırım - Şimşek, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, 10.

⁴⁹ Manen, Phenomenology of Practice Meaning- Giving Methods in Phenomenological Research and Writing, 375-376.

⁵⁰ Merriam, Nitel Araştırma, Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber, 170.

Tablo 2: Şivlilik Geleneği ve Çocuk Sağlığı İlişkisi

Bu temalardan ilki “çocuk bayramı olarak şivlilik” başlığını taşımaktadır. Bu temada genel olarak Konya’da şivlilik gününe özgü ritüellere, çocukların bugüne dair yaşadığı duygulara ve şehrin kısa süreliğine de olsa değişen sosyo-kültürel iklimine değinilmektedir. Ayrıca katılımcıların farklı yaş grubuna sahip olmaları nedeniyle, geçmişten bugüne kadar şivlilik geleneğine dair zaman içerisinde yaşanan değişim ve dönüşümler de ele alınmaktadır. İkinci tema olan “geçmişten bugüne şivlilik çantası (torbası) ve sağlık” başlığında, geçmiş dönemlerden bugüne toplanan şivlilik ürünlerinin nelerden oluştuğu, bu ürünlerden ne kadar toplandığı ve şivlilik ürünlerinin geçmişe ve bugüne kıyasla ne ölçüde sağlıklı olduğu, farklı yaş grubuna sahip ebeveynlerin ifadeleri doğrultusunda analiz edilmektedir. Üçüncü tema, “şivlilik ürünlerinin sağlığa ve hastalığa etkisi” adını taşımaktadır. Bu tema kapsamında, yaşadığımız dönemde şivlilik günü dağıtılan ürünlerin ya da gıdaların türleri, marketlerden alınan hazır ve ambalajlı gıdaların çocuk sağlığına olumlu ya da olumsuz etkileri ve bu ürünlerin çocuklarda hastalıklara yol açıp açmadığı gibi hususlarda, katılımcıların ifadeleri değerlendirilmektedir. Dördüncü tema olan “şivlilik tüketiminin düzenlenmesinde ebeveyn farkındalığı”nda ise çocukların topladığı şivlilik ürünlerinin sağlıklılık düzeyi, bu ürünlerin ebeveynler tarafından kontrolünün yapılma durumu, diğer çocuklara dağıtılmak üzere satın alınan ürünlerin içeriği (yağ ve kalori oranı, zararlı ve korucu madde içermesi gibi) konusunda ebeveynlerin bilinç düzeyi, ebeveynlerin çocuklarına sağlıklı tüketim alışkanlıklarını kazandırma durumu ile ilgili hususlar, katılımcıların ifadeleri doğrultusunda analiz edilmektedir.

3.1. Çocuk Bayramı Olarak Şivlilik

Türkiye’de her yılın 23 Nisan günü çocuk bayramı olarak kutlanmaktadır. Ancak Konya’da çocuk bayramı yılın iki günü kutlanıyor: 23 Nisan ve şivlilik. Konya’da son yıllarda belediyeler öncülüğünde şivliliğe eklenen yeni formlarla birlikte şivlilik adeta bayram havasında kutlanmaktadır. Bir Ramazan Bayramı gününü andırırcasına, ellerine poşet, torba ya da çantalarını alan çocuklar, oturduğu sokaktan ya da siteden başlamak üzere kapıları çalarlar ve uğradıkları evlerin hem kandillerini kutlarlar hem de şivlilik hediyelerini alarak dolaşmaya devam ederler. Şivlilik geleneğine ilişkin katılımcıların neredeyse tamamı,

şivliliği kutlamaktan memnuniyet duyduklarını ifade etmişlerdir. Şivlilik günü özellikle çocukların mutlu olduklarını gözlemlemeleri ve çocukların koşturmacaları ve sesleriyle günü güzelleştirmeleri, katılımcıların sıklıkla üzerinde durduğu hususlardır. Bu konuda katılımcılar şunları ifade etmektedir.

Ben şivliliği çok güzel değerlendiriyorum. Çok mutlu oluyorum. O gün pencereden baktığım zaman o çocukların çılgınlıkları, sevinçleri, koşturmaları, orada poşetlerle bir şeyler toplamaları mutlu gördüm çocukları. Yani mutlu çocuklar görmek de çok güzel (K13).

Cıvıl cıvıl bir ortam oluyor. Sabahları erkenden her yerde çocuk sesleri oluyor. Gayet mutluluk verici. Keşke her zaman olsa diyesi geliyor insanın. Güzel, heyecanlı. Üç dört yaşında ilk defa çıkan çocuklar daha ne olduğunu bilmeden çıkıyorlar ama gayet heyecanlı. İnsan o gün kötü durumda olsa bile çocuk sesleri ile mutlu olabiliyor (K26).

Konya'da şivlilik gününde herkes 1 gün ya da daha öncesinden hazırlıklarını yapıp oluyor. Şivlilikte dağıtılacak ürünler alınıp hazırlanıyor. Sonra çocuklar ellerinde poşetlerle, çantalarla geliyorlar. Kapınızı çalıyorlar. Komşunuz olabiliyor. Hiç tanımadığınız dışarıdan birileri olabiliyor. Şivlilik diyerek geliyorlar. Siz de onlara aldığınız o ikramlardan belirlediğiniz adetler neticesinde dağıtıyorsunuz. Genelde böyle geçiyor. Sokakta kapı kapı gezerken öbek öbek çocukları görürsünüz. O apartmandan o apartmana geçen çocuklar olur. Kimisinin poşeti daha yarım daha yeni başlamış kimi doldurmuş oluyor (K25).

O gün normalden daha erken kalkılıyor. Şivlilik toplayacakları çantaları, poşetleri alıyorlar. Hatta bazıları bir çanta yetmiyor yedek çanta, poşetleri hazırlıyorlar (K1).

Kızım o gün herkese mutluluk saçarak 32 dişini göstererek gülümser. Biz de ayriyeten mutlu oluyoruz (K9).

Şivlilik geleneğinin merkezinde çocukların olması, bu geleneğin azami düzeyde heyecanla ve coşkuyla kutlanmasını sağlar. Kaldı ki şivlilik gününün heyecanlı bekleyişi, günler hatta aylar öncesinden başlar. Bu durumu katılımcılar şu şekilde ifade etmektedir:

Özellikle aylar öncesinden şivlilik konuşulmaya başlanır. Belki en az 3 ay öncesinden şivlilik günleri hesaplanmaya başlar. Yani şivlilik gezeceğiz işte şunu alacağız, bunu alacağız vesaire. Çocuklarda belki de bayram günleri bayram günleri de tabi ki çok heyecan verici ama şimdilik bizim Konya'mızın geleneğinde çok çok daha üstün bir yeri var sanki. Çocuklar için çok özel (K5).

Heyecanlı oluyorlar. Bununla ilgili çok soru soruyorlar, ne zaman gelecek, yaklaştı mı, ne yapacağız, nasıl geçireceğiz, o gün işte şivlilikler alındı mı. Düzenlemelere dair heyecanları oluyor, bir mutlulukları oluyor. Onlar bu noktada işte fikir beyan ediyorlar. Şöyle şöyle de yapalım, şuralara da gidelim ya da işte büyükleri ziyaret noktasında onlar ekliyorlar falan. Yani genel itibarıyla heyecanla mutluluk çok yoğun yaşıyor. O gün öncesinde ve o gün dahil. Akşamında da devam ediyor. O hep beraber yaptığımız işte şivlilikleri bir toplamak. Onunla ilgili fotoğraf çekeyim falan. O da bir seremoniye dönüşüyor zaten. O noktada da çok mutlu oluyorlar. Yani heyecanla yılda bir oldu. Yani keşke daha olsa, ne zaman gelecek. Daha akşamında tekrar ne zaman geleceğini soruyorlar (K4).

Konya'da Kandil gecesinden bir önceki gece sokaklarda fener alayı kutlaması yapılmaktadır. Fener alayında çocuklar, yetişkinlerin ya da gençlerin yaktığı ateşin üstünden atlayarak eğlenir, şarkılar söyler, rengarenk fenerleriyle sokakları dolaşırlar. Ebeveynlerin de katıldığı bu şenlik; oyunların oynandığı, sohbetlerin edildiği, kaynaşıldığı ve gece geç saatlere hoşça vakit geçirildiği bir etkinliğe dönüşür.⁵¹ Dolayısıyla fener alayının heyecanı ve coşkusu, aslında şivliliğin habercisidir. Katılımcılar bu durumu şu ifadelerle dile getirmektedir:

Sabırsızlıkla şivliliğin gelmesini bekliyorlar. Hele bir gün öncesi fener alayında ellerine fener alıp geziyorlar. Onun heyecanını ertesi gün şivliliğe çok güzel katıyorlar (K3).

⁵¹ Görgülü, "Konya'da Aşure, Şivlilik ve Fener Alayı Geleneği", 66-82.

Şivlilik gününden önce yaşananlarla başlıyordu. Aslında fener alayıyla başlıyor, sadece şivlilikten ibaret değil bizdeki bu adet. Fener alayı dediğimiz yani aslında üç ayların başlangıcını kutlamak diyebiliriz bunun adına fener alayında. Konya standartlarında lastikler yakılır, ateş yakılır. Bunlar, ateş yakma kültürleri her yörenin kendine özgü farklı (K22).

Şivlilik günü çocuklar, çok erken bir saatte kapıları dolaşmaya başlamaktadır. Sabahın erken saatlerinde başlayan heyecan ve coşku, neredeyse gün boyu devam etmektedir. Genel olarak çocuklar ve velileri, şivlilik gününü adeta “resmi olmayan tatil” ilan ederler. Bugünde çocukların çoğunluğu okula gitmeyerek şivlilik toplar, bir kısmı ise okula giderler ancak şivlilik kutlamasını da okula taşırlar. Katılımcılar çocukların mutluluklarını şu şekilde ifade etmektedirler:

Birincisi o gün okul varsa okuldan kaçtıkları için seviniyorlar. İkincisi ellerinde poşet, poşeti doldurdularında daha çok seviniyorlar. Üçüncüsü bazı kapılarda güzel abur cuburlar verildiği için onları daha bir mutlu ediyor (K2).

Valla sabah okula gitmesi için yalvar yakar kaldıramadığımız çocuğun 6 buçukta kendisinin kalktığını görüyoruz. Çok eğlendikleri aşikâr, onu bekledikleri, hani aylar öncesinden onu hesaplayıp işte şunu alacak, acaba şu da gelecek mi? (K6).

Okullarda mesela benim çocuğumda kreşe gidiyor. O gün çocuklar şivlilik günü okula gitmek istemiyor şeker toplamak için. Artık okullarda şöyle bir etkinlik başlatmışlar; şivliliklerini herkes o gün okula giden herkes okula getiriyorlar. Çocuklar birbirlerine dağıtıyorlar. Okullarda da bu şivlilik teması işleniyor. Onlar okullarda da Konya’da şivlilik alıyorlar. Belli kurumlardan şivlilik için okullara hediyeler getiriliyor. Bu şekilde güzel bir hatıra kalıyor (K16).

Şivlilik günü okullar açık olsa da okullar kapalıymış gibi çocukların hepsi kendine tatil veriyor (K18).

Neşe, eğlence, yani mutluluk. Şivlilik geldi mi okuldan kaytarırlar. Okula gitmeyecekleri için çok sevinirler. “Şivlilik toparlayacağız, kapı kapı gezeceğiz, herkesin kandilini kutlayacağız.” Çok seviniyorlar yani, çok seviniyorlar, mutlu oluyorlar. Torba torba şivlilik toplamak, şeker toplamak çok hoşlarına gidiyor (K19).

Şivlilik, çocukların sosyal ve dini değerleri edinmeleri bağlamında da önemli bir etki bulunmaktadır. Şivlilik günü çocuklar, arkadaşlarıyla bir araya gelir, birlikte dolaşır ve kapılarını çaldığı ailelerin kandillerini kutlarlar. Bu ritüel esnasında çocuklar; paylaşmayı, dayanışmayı, birliktelik ruhunu ve sosyal kimliğini de kazanabilmektedir. Bu konuda katılımcı ifadelerine dair yapılan kodlamalar Tablo 3’te gösterilmektedir.

Kod Sistemi	İlçe=Selçuklu	İlçe=Meram	İlçe=Karatay	Cinsiyet=Kadın	Cinsiyet=Erkek
▼ Şivlilik					
▼ Şivlilik Geleneği ve Çocuk Sağlığı İlişkisi					
▼ Çocuk Bayramı Olarak Şivlilik					
Çocuk Bayramı	16	5	11	14	18
Şivliliğin Değer Üretimi	6	3	6	7	8
Sosyalleşme	11	10	4	12	13
Dini Sosyalleşme	5	1	5	11	

Tablo 3: Çocuk Bayramı Olarak Şivliliğin Kod-Matris Tarayıcısında Gösterilmesi

Tablo 3’e bakıldığında ilk dikkat çeken husus erkek katılımcıların dini sosyalleşmeye dair bir ifadeye bulunmamalarıdır. Dini sosyalleşme tüm tabloya bakıldığında diğer kategorilere göre görece daha az kod atamasına sahiptir. Ancak bunun yanında erkeklerin bu konudan hiç söz etmemesinin muhtemel nedeni şivlilik günü erkek ebeveynlerin çalışmaya devam etmeleridir. Kadınların şivlilikte daha aktif olmasının çocuklardaki değişimi daha

fazla fark etmelerine neden olduğu düşünülmektedir. Bu durumun yanında katılımcılar, şivliliğin çocuklar üzerindeki en büyük etkisinin sosyalleşme olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu durumun nedeni günümüzde çocukların zaman geçirdikleri mekanlarla ilgilidir. Günümüzde çocukların sokaklar yerine evde daha fazla süre geçirmeleri sosyalleşmelerini engellemektedir. Ebeveynlerde bu durumu olumsuz olarak değerlendirmektedir. Zira şivlilik hakkındaki konuşmalarda geleneğin bu etkisi katılımcılar tarafından en fazla dile getirilen husustur. Şivliliğin çocuklar üzerindeki etkisini katılımcılar şu şekilde ifade etmektedir:

Çocukların toplu gezmesi, birlikte olmaları dayanışmayı da güçlendiriyor. Zaten böyle toplu geziyorlar ya içim civir civir oluyor (K3).

Çok güzel oluyor. Yani insanları sosyalleştiriyor, eğlendiriyor, bir araya getiriyor. Yani paylaşmayı, her şeyi öğretiyor yani. Aslında bizim toplum olduğumuzu hatırlatıyor (K8).

Eğer biz bu şivlilik geleneğini yaşatmazsak çocuklarımız başka şeylere çok rahat özenebilirler ki günümüzde zaten dünya küreselleşti falan diyoruz. Herkesin her şeyinden herkes haberdar oluyor ve gençlerimiz inanılmaz bir özentilik duyuyor. Kendi kimliğini kaybediyor, asimile oluyor. Bunu geleneklerimizle de maalesef yaşıyoruz. Günümüzde herkes işte cadılar bayramına Noel'e özentili özenirken işte bu şekilde güzelce kutlayalım edelim falan derken halbuki bizim geleneğimizde olan şeyler var. Bir nevrüz var, bir işte şivlilik var. Bunu gençlerimizi aktarabilirsek çocuklarımıza bunu yaşatmaya devam edebilirsek. Yani o boşluğu biz doldurabilirsek özenmelerine gerek kalmaz. Kendilerini kimliklerini kaybetmelerine gerek kalmaz (K4).

Şivlilik gününün akşamı aynı zamanda Regaib Kandili olduğu için çocuklar, şivlilik vesiyle hem kandili hem de üç ayların başladığını öğrenmiş olurlar. Dolayısıyla günümüzdeki etkisi azalsa da çocuklar için şivlilik, bir yönüyle dini sosyalleşmenin de aracı haline gelmiş olur. Bu sosyalleşme biçimini katılımcılar şu şekilde ifade etmişlerdir:

Güzel bir güne de denk geliyor. Hep birlikte kandilleşiyoruz. Çocuklar kapıyı açtığımızda önce şivlilik diyorlar. Ardından da kandiliniz mübarek olsun diye bağırıyorlar. Çocuklarımız için güzel bir mutluluk, sevinç oluyor (K9).

O gün kapıyı açar açmaz bazı çocukların 'üç aylarınız mübarek olsun' 'kandiliniz mübarek olsun' demeleri çok güzel. Onu söylerken mutlu ve çok heyecanlılar. Ve kandil olduğunun bilincindedirler. Bu çok güzel bir duygu. Hem bizim için hem de büyükler için hiç tanımadığımız çocukların bizim kandilimizi kutlamaları çok güzel. Biz de ödül olarak onlara şeker veriyoruz (K10).

Yani biz şivliliği hep işte 3 ayların başlangıcında kutladığımız için o kutlu ayların gelmesine binaen hani bunu güzel bir bayram şeklinde kutluyoruz ve bunu çocukları bu şekilde vermek 3 ayların ne olduğu ramazanı gelişi ya da işte dinimizle bağlantısını anlatmak için çok güzel bir fırsat oluyor. Yani işte dini bayramlarınızı kutladığımız gibi bunun da işte çocuklar için bir bayram olması, onların sevindirilmesi. Çok güzel bir şey. Bize bir fırsat veriyor işte. Dini noktada da çocukları yetiştirebilmek için konuya binaen anlatabilmek için. Biz de üç aylarla bağlantılı anlatıyoruz (K4).

Anneleri de yanlarında dolayısıyla. Mutlu bir şekilde bekliyorlar arkadaşlarını hepsi. Anneler de birleşiyor hem kandilimizi kutluyoruz birbirimizin gittiğimiz evlerin de dahil, hem de çocuklarımız da onun kandil olduğunun bilincinde varıyorlar (K1).

Son dönemlerde bilgisayar teknolojisinin yaygınlaşmasıyla birlikte çocukların oyun davranışları da değişmeye başladı. Bu değişime paralel olarak sokakta oyun oynayan çocuk imajının yerine bilgisayar, tablet ya da cep telefonları aracılığıyla dijital oyunlar oynayan yeni çocuk tipi geçmiş oldu. Katılımcılar şivlilik geleneğinin, dijital oyunlara bağımlı olan çocukların kendini ve sosyal çevresini tanımaları, aynı zamanda sosyalleşmeleri için bir fırsat olabileceğini düşünmektedirler.

Çocukların arasında sosyalleşmeyi sağlayan en güzel örneklerden bir tanesi şivlilik. Sadece hısım akraba-bayla değil konu komşuyla da alakalı olan bir hadise (K23).

Özellikle günümüzde dijital çağda sokakta oynayan çocuk sayısı çok az. Bizim zamanımızda annelerimiz ‘akşam namazına evde olacaksın’ diye sıkı sıkı tembih ederdi. Sabahleyin bir çıkar akşam namazına zar zor, istemeyerek eve dönerdik. Şimdi günümüzdeki çocuklara bakıyorsunuz. Doğru düzgün arkadaşlıkları yok. Arkadaşları var. Ama onlar da sanal arkadaşlar. Benim oğlumun oyun günü Cuma ve cumartesidir. Yine sınıfından arkadaşları ile dijital ortamda online oyunlar oynuyorlar. Bir mahalleye gidip çamurdan bir şey yapalım, top oynayalım öyle bir şeyleri yok. Dolayısıyla şivlilik aslında bu açıdan fiziksel bir etki-leşime girmeyi de sağlıyor (K25).

Bence çocukluklarını yaşıyorlar. Unutulmuş çocukluklar. Şimdiki neslin çoğu etrafında küçük çocuğu olanlar var. Yemek yedirdirirken bile karşılarda cep telefonları koyuyorlar. Maalesef teknoloji tamamen hayatımızın yüzde doksanına girmiş vaziyette. Televizyon olsun bilgisayar olsun. Küçük çocukların karışısına koyuyorlar cep telefonlarını ama çocuk ne yediğini bilmiyor. Anne de devamlı ağzına veriyor, oradaki ekrandakileri seyrederek çocuk ne yediğinden doydüğundan bile haberi yok. O yüzden şivlilik gibi şeyler biraz daha hani teknolojiiden uzaklaştırarak bizim çocukluğumuzdaki o heyecanı yaşamaları, aslında hayat dışındaki hayatın bu ekranların dışında ne kadar renkli olduğunu görmelerini, bence insanlarla paylaşım yaparak da hayatı tanımları açısından daha güzel olduğunu düşünüyorum (K13).

Günümüzdeki çocukların boş zamanlarını değerlendirme etkinliklerinin merkezi, çoğunlukla evleridir. Teknolojinin gelişmesine bağlı olarak bilgisayar, tablet, oyun konsolu ve cep telefonları gibi cihazlar aracılığıyla eğlenceli zamanlar geçiren çocuklar, aynı zamanda gerçek hayattan ve sokaktan kopuk bir şekilde yaşamaktadır. Katılımcılar şivlilik geleneğinin çocukların sosyalleşmesine kapı aralayan yönüne de vurgu yaparak bu geleneğin devam ettirilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar.

3.2. Geçmişten Bugüne Şivlilik Çantası (Torbası) ve Sağlık

Şivlilik günü çocukların sosyalleşmesini sağlayan ritüellerden biri de, komşulardan başlayarak uzak ya da yakın onlarca evin kapısını çalıp kandillerini kutlamaları ve ikram edilen gıdaları ya da farklı hediyeleri almalarıdır. Aldıkları hediyeleri şivlilik torbalarına koyan çocuklar, bir yandan en çok kimin şivlilik topladığıyla ilgili arkadaşlarıyla tatlı bir yarışa girerken diğer yandan hangi evlerin daha güzel şivlilik verdiğini diğer gruplardan öğrenerek o evlere bir an önce ulaşma gayreti içerisinde olurlar (K8, K24, K26). Katılımcıların “zengin mahalleler” olarak ifade ettikleri mahallelerdeki evler, şivliliğin tükenmesi ihtimaline karşılık ilk önce ziyaret edilen yerlerdi. Esasında bu durum, dağıtılan şivlilik ürünlerinin de sınıfsal olduğunun bir göstergesidir.

Şivlilik günü sabahın erken saatlerinden akşama kadar çocuklar evleri dolaşarak şivlilik toplamaktadırlar. Ancak yoğunluk genellikle sabahın erken saatleriyle başlar, öğleye kadar devam eder. Pek az çocuk akşama kadar bu ziyaretleri sürdürür. Günün sonunda her çocuk en az bir tane torbayı çoğunlukla şekerleme ve hazır gıda ürünleriyle doldurmuş olarak günü tamamlar (K2, K4, K9, K20). Bazı çocuklardan doldurulan şivlilik torbası sayısı birden fazladır. 2024 yılı şivlilik günü olan 11 Ocak 2024 tarihinde yapılan gözlemlerde, şivlilik toplamaya çıkan 11 yaşında iki çocuğun günün sonunda yaklaşık ikişer torba doldurduğu ve bir çocuğa düşen ürün çeşidinin ve sayısının da şu şekilde olduğu görülmüştür: 90 adet küçük boy çikolata, 40 adet orta boy çikolata, 30 adet büyük boy çikolata, 43 adet saplı

şeker (lolipop), 46 adet ambalajlı kek, 17 adet paketli jelibon, 30 adet paketli sakız şeker, 30 adet bayram şekeri ve 8 adet çubuk kraker. Ayrıca çocukların şivlilik toplarken tükettikleri gıdalar, bu sayılara eklenmemiştir. Dağıtılan şivlilik ürünleri haneden haneye değişkenlik gösterse de, günümüzde çoğunlukla şekerleme, çikolata, kek gibi ambalajlı hazır gıdalar verilmektedir. Katılımcılar 2024 yılı şivlilik gününde ne tür ürünler dağıttıklarını şu ifadelerle belirtmişlerdir.

Şeker, çikolata bu şekilde. Markette zaten Konya'da bu gelenek olduğu için şivliliğe son birkaç hafta kala bu şekerler, çikolatalar toplu halde bir şivlilik reyonu oluyor. Oradan şeker, çikolata tarzı ikramları alıyoruz. Bu şekilde dağıtıyoruz (K16.)

Valla daha ziyade kek tarzı. Şey, gofret gibi kek gibi böyle ürünleri daha çok veriyoruz (K6).

Özellikle yani çikolata tarzı, şeker tarzı çocukların hoşuna gidebilecek, onları mutlu edebilecek ikramlarda bulunmaya çalışıyoruz (K22).

Ben genellikle eti puf alıyorum. Marketlerden koli ile getiriyoruz. Bir kısmını gelen çocuklar için eve bırakıyoruz. Bir kısmına da kapı önünde dağıtması için kapıcıya veriyoruz. Besleyici olması için bisküvi, gofret o tür şeyler alıyoruz. Bir şeye yarasın (K24).

Şivlilik günü dağıtılan ürünler, zaman içerisinde farklılaşmıştır. Geçmiş dönemlerde çocuklara genel olarak leblebi, kuru üzüm, kurutulmuş meyve, akide şekeri, bisküvi, lokum, çörek, pişi gibi gıdalar verilirken günümüzde bu ürünlerin genellikle şekerleme ve hazır gıdalardan oluştuğu görülmektedir. Bazı katılımcılar, eskiden dağıtılan şivlilik ürünlerinin daha sağlıklı olduğunu, günümüzde dağıtılanların ise çocukların sağlığı için tehlike oluşturduğunu ifade etmektedirler (K12, K23, K24). Geçmiş dönemlerde dağıtılan şivliliklerle ilgili katılımcıların ifadeleri Tablo 4'te gösterilmiştir.

Kod Sistemi	Cinsiyet=Kadın	Cinsiyet=Erkek	Meslek=Çalışmıyor	Meslek=Çalışıyor
Şivlilik				
Şivlilik Geleneği ve Çocuk Sağlığı İlişkisi				
Geçmişten Bugüne Şivlilik Çantası ve Sağlık				
Eski Günlerde Dağıtılan Şivlilik	18	19	15	22
Günümüzde Dağıtılan Şivlilik	9	9	7	11
Dağıtılan Şivlilik ve Sağlık	11	4	5	10

Tablo 4: Şivlilik Ürünlerinin Kod-Matris Tarayıcısında Gösterilmesi

Tablo 4'e bakıldığında eski günlerde dağıtılan şivliliklerin katılımcılar tarafından daha fazla dile getirildiği görülmektedir. Bu durumun nedeni çocukluk dönemlerini günümüze göre özlemle anmalarıdır. Ek olarak şivlilik sağlık ilişkisinde erkeklerin kadınlara göre daha az söz söyledikleri görülmektedir. Bu durumun nedeninin daha sonra söz edilecek şivlilik tüketiminde kadınların daha etkin olmasıdır. Çocukların topladıkları ürünleri kontrol eden anneler doğal olarak bu konuda erkeklerden daha fazla söz söylemektedirler. Diğer taraftan çalışan kişiler çalışmayanlara göre sağlıkla ilgili daha fazla koda sahiptir. Bu durumun muhtemel nedeni ekonomik gücün tüketim tercihlerinde etkili olmasıdır. Ekonomik durumu iyi olan kişilerin çocuklarını daha fazla sağlıklı tüketime yönlendirdikleri düşünülmektedir. Bu çerçevede katılımcılar şivlilik sağlık konusunda düşüncelerini şu ifadelerle belirtmişlerdir:

Ben torbalarla meyve toplardım. Devamlı bir şey dağıtırlardı. Pişi yaparlardı. Çörek gibi bir şeyler yaparlardı. Bisküvi, lokum ile torbalar dolardı. Envai çeşit kuruyemiş dağıtırlardı. Çikolata, akide şekeri ve Konya şekeri dağıtırlardı (K11).

Bizim zamanımızda mesela bizim küçüklüğümüz döneminde mesela pişiler verilirdi. Daha evde yapılan ürünler tercih edilirdi, leblebidir, şekerdir, lokumdur. Hani açıktan olan gıdalar çok verilirdi yani. Biz bunları hani torbalarımızın içerisine koyardık. Yani ürünler birbirine karışırırdı genellikle. Yani işte lokumdur, fıstıktır, şekerdir (K5).

Bizim zamanımızda şivlilikte daha çok hamur işi olarak pişi dağıtırlardı. En azından biz sabah kahvaltı yapmadık aç karnına çıktığımız için hemen de şeker yemesin çocuklar diye çoğu kişi şivlilikte pişi dağıtırdı. O aç karnına çok iyi gelir, hoşumuza giderdi (K9).

Bizim çocukluğumuz çok farklıydı. Şimdiki gibi güzel ambalajlı, şık poşetler yoktu. Leblebiler, üzüm, şeker leblebileri vardı. Ben 52 yaşındayım. Benim şivliliğimde hepsini ayrı koyardık. Gofret bile çok lüks-tü. Böyle birbirimize derdik ki okuldan çıkardık buradaki mahalledekiler çok zengin, gofret dağıttılar derdik. Çünkü herkes leblebi dağıtırdı. Bir de tüm leblebi değil, çok çok eskiler bilir. Kırık leblebi ve üzümünden oluşan bir şivlilik (K15).

O zamanlar aklıma gelen olarak söyleyeyim kırık çerez, leblebinin yarından şarklanmış, kırılmışı vardı. Kırık leblebi verilerdi. İşte kayısı kuru, erik kuru verilerdi evde ne varsa ne kurutulduysa verilerdi (K17).

Geçmiş dönemlerin ve bugünün şivlilik torbalarında yer alan ürünlerin sağlıklı olup olmadığı karşılaştırıldığında, günümüzde dağıtılan şivliliklerin sağlıklı olmadığı konusunda genel bir kanaatin olduğu görülmektedir. Şekerleme ve hazır gıda ağırlıklı olan bu şivlilik ürünlerinin çocukların sağlığını olumsuz yönde etkileyebileceğine dair genel bir kabulün olduğu anlaşılmaktadır. Tablo 5'e bakıldığında da bu durum görülmektedir. İş, eğitim, gelir ve cinsiyet değişkenlerine göre katılımcılar için yapılan kodlamalara bakıldığında tüm değişkenlerde bu konunun benzer ağırlıkta dile getirildiği görülmektedir. Yapılan kodlamalardaki katılımcı ifadeleri incelendiğinde özellikle katkı maddesi ve boya içeren gıdaların çocuklara verilmesi konusunda bazı katılımcıların daha dikkatli olduğu saptanmıştır.

Kod Sistemi	Meslek=Çalışmıyor	Meslek=Çalışıyor	Eğitim=Üniversite	Eğitim=İlse	Eğitim=İlkokul	Gelir=44.000+	Gelir=17.001-44.000	Gelir=0-17.000	Cinsiyet=Kadın	Cinsiyet=Erkek
Şivlilik										
Şivlilik Geleneği ve Çocuk Sağlığı İlişkisi										
Günümüzde Dağıtılan Şivlilik										
Paketli Ürünlerin İçeriği	14	10	8	10	5	5	11	8	16	8
Paketli Markalara Güven	9	13	8	3	10	7	10	5	9	13

Tablo 5: Şivlilik Ürünleri ve Sağlık İlişkisinin Kod-Matris Tarayıcısında Gösterilmesi

Özellikle şunu söylüyorum, jelibon türleri veya katkı maddesi olan ürünleri veya boya içeren maddeleri kesinlikle çocuklara vermiyorum. Çünkü bunun bir toplum açısından bilinç oluşturmamı düşünüyorum. Çünkü çocukların hani gıda boyalı ürünleri veya katkı maddeleri ürünleri çok fazla tükettiği zaman. Çünkü çocuklar bir hırsı o ürünleri daha fazla yiyebilirler. Hani sağlıkları bozulabilir ondan dolayı hani daha sağlıklı gıdaları çocuklara ulaştırmaya çalışıyoruz (K5).

O şey şekerleri toplu topitop dediklerinden. Cips tarzını kesinlikle sokmamaya çalışıyorum. Hani para vermem. Çocuklara da yedirmem yani başkasının çocuğuna da vermem. Ne kadar ucuz bile olsa (K6).

Şimdi benim dönemim yaşım itibarıyla şimdiki ile mukayese edersek tamamen doğaldı Bizimkileri Çerez mesela dediğim gibi üzüm kuru, kayısı kuru bu şekildeydi bizim toplama şeylerimiz. Yani bugün bir gofret falan sonradan çıktı ki çok büyük bir şeydi bizim için, önemliydi ama biz doğal olarak beslendik ve yedik yani (K12).

Tehlikeli şeyler var. Sağlık açısından gerçekten gözümle gördüm. Kardeşimin çocukları dört yaşında ve sadece ufak bir çevreyi anneleriyle gezmişler. Dediğim gibi çoğu ürün gerçekten sağlıksız. Onların

aslında marketlerde satılması yasaklanması lazım. E yaşlılarda bilemiyor. Ucuz, çocuk değil mi alalım, sevinsinler diye, boyalı, süslü ambalajları alıyorlar. Ama kesinlikle hiçbir yerde satılmaması lazım (K15).

Daha çok benim baktığım çocuklara bazı içindeki sağlıksız özellikle kimyasallar var mı, özellikle bunlar marshmallow tarzı veya jelibon tarzı ürünleri tercih etmemeye çalışıyorum. Kendi çocuklarıma da bunları yedirmemeye çalışıyorum. Daha çok bunlara bakıyorum. Hani zararlı bir içerik olduğunu düşünüyorsam onları almıyorum (K16).

Öncekiler daha sağlıklıydı tabi. Şimdiki rahatsız ediyor tabi. Önceden her şey organikti tabi. İçinde GDO o bu yoktu (K23).

Bizim zamanımızda kuru üzüm dağıtılırdı. Çikolata çok olmadığı için herkesin oturup da günlerce çikolata yiyecek durumu olmazdı. Pişi dağıtılırdı. Çok daha zararsızdı. Bugün tamamen çikolata gibi bağımlılık yapan ürünler oluyor. Biz çok sağlıksız şeyler yemiyoruz. Besin zinciri bozuluyor. Çocukların genetiği ile oynanıyor. İpin ucu kaçıyor. Ondan sonra alınan kilolar kolay verilmiyor (K26).

Günümüzde dağıtılan şivlilik ürünlerinin geneli hazır ve ambalajlı gıdalardan oluşmaktadır. Katılımcıların bir kısmı, bu ürünleri gerek markalı ya da kaliteli olmasına gerekse de ambalajlı olmasına göre sağlıklı ilişkilendirmektedir. Tablo 5'te de bu durum görülmektedir. Katılımcılar, çocuklara dağıtmak için bilinen markaların ürünlerini satın aldıklarını ifade etmişlerdir. Zira bilinen markaların aynı zamanda kaliteli olduğuna yönelik güçlü bir algı bulunmaktadır. Ayrıca katılımcılar, şivlilik ürünlerinin ambalajlı olmasını da, geçmiş dönemlerle kıyaslayarak daha sağlıklı olduğunu düşünmektedirler. Çünkü katılımcılara göre ambalajlı ürün, hem şivliliklerin birbirine karışmasını önlemekte, hem de veren ve alan kişinin doğrudan eliyle temas etmemesinden dolayı da sağlıklı olarak nitelendirilmektedir.

Genellikle paketli gıdaları daha çok tercih ediyoruz. Çünkü sağlıklı olduğunu düşünüyorum. hem de çocukları mutlu ediyoruz (K3).

Özellikle covid salgınından sonrasında ambalajlı gıdaların verilmesine çok büyük öncelik veriliyor. İkram olarak özellikle açıktan gıda vermeye özen gösterdim. Kesinlikle kapalı gıda olmasına özen gösterdim... Hani farkındalık yaratabilmek için (K5).

Kaliteli olan ürünleri tercih ediyoruz çünkü o bir nevi bereketli bir şey oluyor. Madem öyle senede bir defa geliyor. Bunu da çocuklara veriyor. Herkesin çocuğu var. Bugün sen kötü bir şey yoriyorsun. Yarın gelir biri senin çocuğuna da yani biri senin çocuğuna kötü bir şey versin istemezsin (K14).

Geçen sene biraz kaliteye, dedim biraz daha şöyle iyisi olsun, çocuklar daha çok sevin, daha çok sevaba gireyim diye geçen sene fıstıklı krokanlardan aldım, çocuklar da onu çok sevdiler, beğendiler. Yani genelde evet fiyat birinci tercihimiz oluyor ama kalitesine de tabi sağlıklı olmasına da gayret ediyoruz, dikkat ediyoruz. Çok da sağlıksız şeyler verip de çocukları yaralamak istemiyoruz yani (K19).

Açıka söylemek gerekirse ben kalitesine göre seçiyorum. Biraz da işimle alakalı. Ben ambalaj içinde çalışıyorum. Birçok firma ile de haşır neşir olduğum için hangisi daha kaliteli, kurumsal biliyorum. Birçok firmanın imalatına da giriyoruz. Dolayısıyla benim tercih noktam kaliteli olması... Şimdi daha çok paketli ürünler oluyor. Daha çok hijyenik olsun, temiz olsun deniliyor. Para açısından da pratik oluyor. Birer paket el değmiyor bir şey yapmıyor. Bizim zamanımızda kuruyemişler elle daldırılıp poşetlere konulurdu. Ama biz orada onu düşünmezdik. Şimdi biraz daha hassasiyet arttı (K25).

Katılımcılar, şivlilik ürünlerinin seçiminde genel olarak hassas davrandıklarını ifade etmektedir. Ürünlerin kaliteli ve ambalajlı olmasına dikkat eden katılımcılar, gerek çocukların sağlıklarına doğrudan olumsuz etki edebilecek unsurların önlenmesine, gerekse de açıktan verilen ürünlerde oluşabilecek bakteri riskinin ortadan kaldırılmasına katkı sağladıklarını düşünmektedirler. Ayrıca Kovid-19 salgınıyla birlikte el hijyenine daha fazla dikkat edilmesi, şivliliklerin ambalajlı olması konusunda ayrı bir duyarlılığın oluşmasını sağlamıştır.

3.3. Şivlilik Ürünlerinin Sağlığa ve Hastalığa Etkisi

Bireyin sağlık ve hastalığını etkileyen temelde iki faktör bulunmaktadır. Bunlardan ilki kalıtım, diğeri ise çevresel koşullardır. Sağlık ve hastalığı etkileyen çevresel koşulların başında beslenme, barınma, eğitim, fiziksel çevre ve kültürel durum gelmektedir.⁵² Çevresel faktörler içerisinde yer alan beslenme ve kültürel durum etkileri, şivlilik geleneğinde görünlük kazanmaktadır. Zira şivlilik, gerek geleneğin sürdürülmesi gerekse de son dönemlerdeki beslenme şekliyle sağlık ve hastalığı olumsuz yönde etkilemesi bakımından araştırmaya değer bir konudur. Çünkü bireyin besin tüketim miktarı oldukça yüksek olmasına rağmen besin öğelerinin uygun oranlarda alınmaması ya da yanlış biçimde tüketilmesi vücudun fonksiyonlarında aksamalara veya hasarlara neden olabilmektedir.⁵³ Bu bağlamda katılımcıların büyük çoğunluğunun, günümüzde dağıtılan şivlilik ürünlerinin sağlıksızlığı ve yol açabileceği rahatsızlıklar ya da hastalıklar konusunda hemfikir olduğu görülmektedir. Katılımcılar şivlilik ürünlerinin diş çürümesi, obezite, karın ağrısı, bağırsak problemleri, genetik hasarlar, alerji, diyabet, kardiyovasküler hastalıklar gibi sağlık problemlerine neden olduğunu düşünmektedirler (K1, K8, K10, K12, K14, K15, K17, K18, K25).

Kod Sistemi	Meslek=Çalışmıyor	Meslek=Çalışıyor	Yaş=65+	Yaş=51-64	Yaş=36-50	Yaş=18-35
✓ Şivlilik						
✓ Şivlilik Geleneği ve Çocuk Sağlığı İlişkisi						
✓ Şivlilik Ürünlerinin Sağlığa ve Hastalığa Etkisi						
> Şivlilik ve Sağlık	21	36	7	5	30	15
> Şivlilik ve Hastalık	7	9	2	1	10	3

Tablo 6: Şivliliğin Sağlık ve Hastalıkla İlişisinin Kod-Matris Tarayıcısında Gösterilmesi

Tablo 6'ya bakıldığında katılımcıların şivlilik ürünleri hakkında kurduğu sağlık ve hastalıkla ilgili ifadeler görülmektedir. Bu çerçevede tablo 6 göstermektedir ki şivlilik ürünleri katılımcılar tarafından doğrudan hastalıkla bağdaştırılmamaktadır. Buna karşın şivlilikte dağıtılan ürünlerin sağlığa etkisi üzerinde daha fazla durulmuştur. Çünkü şivlilikte dağıtılan ürünlerin tamamı gündelik hayatta da tüketilen ürünlerdir. Katılımcılar da bu nedenle şivlilik ürünlerinden ziyade market ürünlerinin sağlığa etkisi üzerine cümleler kurmuşlardır. Buna ek olarak bu konuda bazı farklılaşmalar olduğu da görülmektedir. Özellikle çalışan kişiler sağlıkla alakalı daha fazla ifadeye bulunmuşlardır. Kodlarda kullanılan ifadelerle bakıldığında hane gelirinin bu konuda etkili olduğu görülmüştür. Bu konuda geliri fazla olan kişilerin gündelik yaşamda tükettikleri ürünlerde daha fazla seçici davrandığı ve bazı ürünleri tüketmemeyi tercih ettikleri görülürken özellikle çalışmayan kesimde bu ayrımın silikleştiği fark edilmiştir. Ek olarak tablo 6'ya bakıldığında 36-50 yaş aralığındaki ebeveynlerin bu konuya daha fazla yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durumun muhtemel nedeni bu kategorideki ailelerin çocuklarının yaşı olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede tablo 6'da gösterilen sağlık ve hastalık konusunda düşünceleri katılımcılar şu ifadelerle dile getirmişlerdir:

⁵² Bircan Ulaş Kadioğlu, "Okul Öncesi Dönem Çocukların Beslenmesi (3-6 Yaş)", Çocuk Beslenmesi. ed. Hayrunnisa Özlü (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2018), 153.

⁵³ Esen Taşgın, "Beslenme ve Besin Öğeleri", Çocuk Beslenmesi. ed. Hayrunnisa Özlü (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2018), 6.

Benim çocukluğumun avantajı şu: Bu kadar çok GDO'lu, içine katkı şuruplu, MMO'lu ürünler benim çocukluğumda tahmin etmiyorum yoktu... Abur cuburun bir kere kontrolü verilmesi lazım. Ben onu savunuyorum. Aslında bana kalsa hiç verilmemesi lazım gerekiyor da... Bu gıdalar bence uzun vadede hastalık yapar, çünkü hemen hepsinin içinde birçok katkı maddesi var ve bu ürünlerin ben insan DNA'sı ya da genetiği ile ilgili sıkıntı vereceğine inanıyorum (K2).

Yani zaten verilen bir şey pakete girdiyse sağlıklı değildir. Hepsi pakette veriliyor. Dolayısıyla çocuklar bunları aşırı tükettiklerinde, biz direkt yaşıyoruz zaten, mide bulantıları yaşıyor ya da işte bağırsak problemleri yaşayabiliyorlar. O yüzden hani direk azaltma yönüne gidiyoruz. Ama sonrasında da işte yani bu kadar paketli gıda bu kadar işte çok farklı içeriklerin tüketilmesi tabi ki çocukların zihinsel ve fiziksel pek çok zararına sebep olacak. Buna tam olarak işte biz kısa vadede fark edemesek de araştırmalar zaten gösteriyor ne kadar zararlı olduklarını (K4).

Bu topitop tarzı yani somurmalı uzun süre dışında, ağzında şeker bırakan şeyleri, o ikramları çocuklara vermemek lazım. Çocuklar onu çok seviyor. Diş çürümesi, biz kendimiz Nisa Nur'da yaşadık aynı şeyi. Çocuk aylarca onu emiyor. Sonra dişlerin hepsi çürük (K6).

Bir yıl eşim şivliliği erken sanıp bir hafta önce almıştı. Kırmızı gıda boyalı bir bisküvi almıştı. Çok güzel görünüyordu. Çocuklarıma bir tane alıp geri kalanını buzdolabının üstüne saklamıştım. Ben sakladığımı düşünürken benim küçük kız sandalyeye çıkıp almış. Birkaç tane fazla yemiş. Çok lezzetli bulmuş. Daha sonra gitmiş gelmiş yemiş. O zamanlar ve ortamımız biraz kalabalıktı. Ben de fark etmemiştim. Sonra kızımın alerjiden elleri ayakları kabardı. Ayağını basamaz oldu. Acile götürdüğümüzde kırmızı gıdalara alerjisi olduğu ortaya çıktı. Şu an hala alerjisi var (K10).

Bizim gelecek nesillerimiz çocuklara bağlıdır ki ben öyle düşünüyorum nesil olarak. Gelecek nesil olarak çok sağlıksız çocuklar yetiştiriyoruz gibi geliyor bana. Obez en başta obez mesela ben diğer şeyler de yağlanma oranının vücutta karaciğere vuracağını tahmin ediyorum bu şekilde (K12).

Şimdi tabii her şeyin bir boyutu vardır. Yani çocuk o kadar şekerli şeyi toplayıp da şeker depolamak hoş olmaz. Muhakkak vücuda bir zararı vardır. Bunun her açıdan artık bir de bir şeker hastalığı olsun, bir kalp hastalığı olsun eskisi gibi 70-80-90 yaşlarındaki insanlar da olmuyor artık. Günümüzdeki bu küçük yaşlardaki çocuklarda bile diyabet hastası olanlar var. Bu yüzden çocuklarımızı çok yakından takip edeceğiz ki, hastalığını veya sağlığını bozmaması için her türlü gıdalardan olsun şeker, çikolata olsun kontrollü tüketmesini gözlemlememiz lazım (K13).

Katılımcıların pek azı son dönemlerde dağıtılan şivlilik ürünlerinin çocuklarda önemli bir sağlık riski oluşturmadığını düşünmektedirler. Akraba ve arkadaş çevrelerinde şivlilik kaynaklı herhangi bir sağlık problemi yaşayan çocuğun olmadığını belirten katılımcılar, bu gıdaların kontrollü bir şekilde verildiği takdirde herhangi bir hastalık durumunun söz konusu olmayacağını ifade etmişlerdir. Hatta bu konuda çocuklarının tüketimlerini belirli kurallara bağladığını belirten pek çok katılımcı bulunmaktadır.

Şivliliğin kültürümüzde önemli bir yeri olduğunu vurgulayan katılımcılar, şivlilik organizasyonunun temelinde çocukları sevindirmek olduğunu ve böyle bir organizasyonun da çocukları hasta etmeyeceğini dile getirmektedirler.

Yok ya ben düşünmüyorum. Yani böyle bir şey düşünürsek şimdi hani kültürümüze de haksızlık ederiz. Yani çocuklar dediğim gibi zaten normalde de tüketiyorlar bu şivliliği. He o 10 gün içerisinde biraz daha fazla tüketiyorlar o kadar. Yani normalde benim çocuklarım da günlük çikolatadır, krakerdir vesaire yiyorlar, ben hiçbir rahatsızlıklarını görmedim. Tamam biz engellemeye çalışıyoruz ama şivlilikte elimizden geldiğince böyle günlük kota koyarak yedirmeye çalışıyoruz ama ister istemez engelleyemiyoruz, o çocukların da yani biz topladık dercesine tavırları oluyor. Ama işte ister istemez yiyorlar, yediklerinde de yani ben hiçbir rahatsızlıklarını, yani bir alerjilerini benim çocuklarımda ben gözlemlemedim mesela. Ama diğer çocuklardan da hiç böyle bir duyum almadım yani genel olarak etrafımdaki çocuklardan (K20).

Bunları da zaten çocuklarımıza aşırıya kaçacak şekilde vermiyoruz. Ya bir ya iki tane veriyoruz. Öyle olunca çok zararı olmuyor. Mesela çevremde alerji olan çocuklar var. O çocuğun ailesi de alerjisi olduğunu bildiği için ya bir veriyor ya da hiç vermiyor. Ya da iki güne bir 1 tane veriyor. Kimi de hiç vermiyor. Maalesef direk kalkıyormuş vücudu. Onun ayrıyeten ürünleri oluyormuş. Gidip onlardan alıp değiştiriyoruz diyor. Benim çocuğumda hiç alerjiye sebep olmadı. Fazla vermediğim için olabilir. Belki fazla versem bir bulantı, karın ağrısı yapabilir. Çevremdeki eşim dostum da kısıtlı veriyor. O yüzden çok olumsuz bir şey duymadım (K9).

Ya bence bu çocukları sevindirmek, mutlu etmek için yapılan bir organizasyon. Yani aslında işin özünde bu var. Yani çocukları mutlu etmek için yapmış olduğumuz bir şeyin de sonrasında çok da böyle sağlık sorununa neden olacağını düşünmüyorum. Ama bence ailelerin dikkat etmesi gereken taraf: Ürünün kalitesi, marka değeri bunlara dikkat etmesi gerekir. E tabii ki çok fazla çikolata tüketmek, çok fazla şekerleme ürünü tüketmek her çocuğa zarar verecektir. Bunu ailelerin bilinçli bir şekilde tüketmelerini sağlamak lazım ve aynı şekilde dediğim gibi bu ürünün markasına dikkat edilerek bakılması gerekir diye düşünüyorum (K22).

Şivlilik tüketiminin çocuklarda sağlık riski oluşturduğunu düşünen ya da düşünmeyen katılımcıların ifadelerine bakıldığında, her iki düşünceye sahip olan ebeveynlerin de şivlilik ürünlerinin ebeveynler tarafından kontrol edilmesi gerektiğine yönelik genel bir kanaatin olduğu görülmektedir. Zira söz konusu kontrollerin yapılabilmesi için de, ebeveynlerin bu konuda farkındalık sahibi olmaları büyük önem arz etmektedir.

3.4. Şivlilik Tüketiminin Düzenlenmesinde Ebeveyn Farkındalığı

Şivlilik günü kapı kapı dolaşan çocuklar, günün sonunda onlarca şekerleme, hazır ve paketli gıdayla evlerine dönmektedirler. Bu ürünleri dağıtan bireylerin birçoğunun içeriğine bakmadan marketlerden satın aldığı bu gıdaların; kalori, yağ, tuz ve ilave şeker oranları oldukça yüksektir. Dolayısıyla bu tür gıdaları hem şivlilikte ve hem de sonraki günlerde yoğun şekilde tüketen çocuklar, hayatının ilerleyen safhalarında birçok sağlık problemi yaşayabilmektedir. Katılımcıların birçoğu gerek marketten aldığı şivlilik ürünlerinin gerekse de çocuklarının topladığı şivliliklerin, çocuklarda birtakım hastalıkları ortaya çıkaracakları konusunda hemfikirler. Bu hususta katılımcıların çoğunluğu, çocuklarının topladığı şivlilikleri son kullanma tarihi, markası, kalitesi gibi kriterlere göre kontrol etmekte ve bu ürünlerin hangi sıklıkla tüketilmesi gerektiği konusunda çocuklarına geri dönüt vermektedirler (K1, K2, K4, K5, K8, K9, K11, K13, K16, K20, K21, K22, K25). Şivlilik ürünlerinin sağlıklı olup olmadığı konusunda farkındalık düzeyi yüksek olan bu ebeveynler, ürünlerin nasıl tüketilmesi gerektiğini çocuklarıyla konuşmakta ve onlarda da farkındalık oluşturmaya çalışmaktadırlar.

Kod Sistemi	Meslek=Çalışıyor	Meslek=Çalışmıyor	Cinsiyet=Erkek	Cinsiyet=Kadın
✓ Şivlilik				
✓ Şivlilik Geleneği ve Çocuk Sağlığı İlişkisi				
✓ Şivlilik Tüketiminin Düzenlenmesinde Ebeveyn Farkındalığı				
> Şivlilik ve Doğru Davranış	8	10	10	8
• Ebeveyn Tutumu	30	9	15	24

Tablo 7: Ebeveyn Farkındalığının Kod-matris Tarayıcısında gösterilmesi

Tablo 7'e bakıldığında şivlilik ürünlerinin tüketimine dair yapılan kodlamalar görülmektedir. Bu çerçevede şivlilik ürünleri üzerinden doğru davranış geliştirme yani çocuklarına sağlıklı davranış kalıpları benimsetme eğilimlerinde ebeveynler arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı fark edilmiştir. Buna karşın şivlilik ürünlerinin tüketimi konusunda farklılaşmalar dikkat çekmektedir. Tablo 7'de görüldüğü üzere kadınlar bu konuda daha aktiftirler. Yapılan görüşmeler incelendiğinde kadın katılımcıların çocukların tüketecekleri ürünlerle daha fazla ilgilendiği görülmüştür. Kodlamalardaki ifadelere bakıldığında bu durumun nedeninin çocukların beslenmesiyle annelerin daha fazla ilgilenmesi olduğu fark edilmiştir. Bu konuda yapılan kodlamalar şu şekildedir:

Evet, bununla ilgili konuşuyoruz zaten. Hani çikolatanın, gofretin, şekerin özellikle şekerin yani çok da faydalı bir şey olmadığını, aşırı tüketilirse zararlı olacağını, hastalıklara sebep vereceğini mutlaka konuşuyoruz (K1).

Abur cubur konusunda çocuklarla ilgili sürekli konuşuyoruz. Yani ne zaman tüketilebileceği, ne kadar tüketilebileceği, hangi şartlarda tüketilebileceği bunlarla ilgili. Mesela yemeklerden önce kesinlikle olmaz. Daha çok biz ödül olarak vermeye çalışıyoruz abur cuburu. Mesela işte sorumluluk yaptığında. Hani bunu ödül olarak vermek derken, şunu yaparsan şunu veririm değil. Zaten yapması gerektiği bir davranışı yapıyor karşılığında biz teşekkür olarak veriyoruz (K2).

Bakıyorum, eğer sağlıklı olarak gördüğüm ürün varsa çocuğuma da anlatıyorum. Biz bunu tercih etmiyoruz. Normal de de yemediğimizi söylüyorum ve onu yemiyor. Çocuklarda bu konuda daha öncede onunla konuştuğumuz için kendisi de tercih etmediğimiz için çocuklarımızda bu konuda bir sıkıntı çıkarmıyor (K16).

Bilgilendiriyorum, evet, yani gerçekten de bunu birkaç kez daha çok dile getirdim, dile getirdim ben bunu ama şöyle bir şey var: Ya ne kadar da söylesek de yani biz yokken de onu arayıp bulup yemeye çalışıyorlar ister istemez ama gene gerçekten de dile getirerek de bunu uyararak da (K20).

Katılımcılar, şivlilik ürünleri konusunda çocuklarını bilinçlendirmeye çalıştıklarını ifade etmektedirler. Kuşkusuz bu bilinçlendirme faaliyetinin çocuklarda ne gibi bir davranış değişikliği oluşturduğu hususunda, bir katılımcı hariç (K20) net bir ifadeye rastlanılmamıştır. Şivlilik ürünlerine dair bu bilinçlendirme faaliyetinin yanı sıra katılımcılar, çocukların şivlilikleri topladıktan sonra bu ürünleri sağlıklı olup olmaması, ambalaj durumu, markası ve kalitesine göre ayırttıklarını belirtmişlerdir. Bu kontrol ve ayırttırma işlemini, genellikle annelerin yaptığı görülmektedir. Ayırttırma sonrası ebeveynlerin onayından geçen ürünler tüketilmek üzere ayrılırken, onaydan geçmeyenler ise çöp kutusuna gönderilir.

Markasına dikkat ederek yedirmeye çalışıyorum. Öyle hani çok bilmediğim, hiç duymadığım markaları çok da vermemeye çalışıyorum. Onları mümkünse kaldırıyorum yedirmiyorum. Çocuklar şivlilikten geldikten sonra mesela bir bezin üzerine dökerler şivliliklerini. İşte markasını, kalitesini bildiklerimizi bir ayırırız. Markasız kalitesiz olduklarını kesin bildiğim şeyleri ayırırım. Onları asla yedirmem. Ayırdığımız o kaliteli markalı şeyleri de gıdaları diyeyim, çocuklar işte karnı tokken günde bir veya iki kere sürekli de yedirmemeye çalışırız (K1).

Mesela toplandığı zaman akşamında biz markasızları bir yana ayırırız. Nerede üretildiği belli olmayan, son kullanım tarihi geçmiş olanlar çok fazla çıkmıyor da markasızları ayırırız. Markaları da tüketime sunarız. Diğerleri de muhtemelen biz de imha edilir (K2).

Çoğu ürün sağlıklıdır. Eve gelince ürünleri kontrol ediyoruz. Çok kötü olanları maalesef atıyoruz. Daha yenilenebilir ama kendi çocuklarımıza yedirmediklerimiz yani işte belli şeylere dikkat ediyoruz. Yememesi gereken şeyler var. Onları ayırıyoruz (K4).

Bu görev bence ebeveynlerde bitiyor. Özellikle gelen ürünleri kendileri mutlaka kontrol etmeli. Biz aile olarak özellikle bütün ürünlerde son kullanma tarihi konusunda çok hassas davranıyoruz. Gelen bütün ürünlerin tek tek ve son kullanma tarihlerine mutlaka bakılması gerekiyor. Çünkü hani bazen hassas olmayan insanlar çıkabiliyor. Yani tarihi geçmiş ürünleri çocuklara dağıtabiliyorlar. Bundan dolayı çocukların sağlığı bozulabilir endişesiyle biz kendimiz evde son kullanma tarihlerini mutlaka bakıyoruz. Ambalajlı ürün diyorum ama ambalajlı ürünlerin üzerinde zaten son kullanma tarihleri var. Bu konuda ailelerin hassas olmasını düşünüyoruz (K5).

Yani topladıkları her şeyi yedirmiyordum mesela. Bakıyordum böyle merdiven altı ürünleri atıyorduk yani. O kategorileştirme sırasında. Onları saf dışı bırakıyorduk. Diğerlerini de azar azar verip yedirmeye çalışıyorduk. Ne kadar şey yapabilirsek (K8).

Çocuğumun topladığı şivlilikte sağlıklı olmayan bir ürün olursa içinden alıyorum. Bu sene hiç almadım ama bilinmeyen bir markaya denk gelmedim. Geçen sene denk gelmişim. Küçük küçük çikolatalar vardı. Adı farklıydı. O yüzden onları almıştım yemesinler diye. Bilindik marka olmasına ve tarihine bakarak yedirmiyordum. Ötekileri vermiyorum. Çünkü içinde ne olduğunu, nasıl bir ortamda yapıldığını bilmiyorum. O yüzden onları vermiyorum (K9).

Anneleri torunlarının şivliliklerine geldikleri an el koyar. Kaldırır. Ben bir gün geline sordum. Dedim ne yaptın. 'Baba ben ayırdım. Zararsızları da hava almayan bir kutuyla buzdolabının aşağısına koydum. İstedikleri zaman veriyorum. Okula götürüyorlar ' dedi (K11).

Katılımcılar, şivlilik ürünlerini ayırttırdıktan sonra tüketim ritüellerinin de belirlendiğini ifade etmektedir. Çünkü bu ürünlerin kısa süre içerisinde ve yoğun bir şekilde tüketilmesi, ani gelişen birtakım rahatsızlıkların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Katılımcıların birçoğu, şivliliklerin markalı, kaliteli ve ambalajlı olanlarının ayırttırılması sonrasında bu gıdaların ne şekilde tüketilmesi gerektiği hususunda çocuklarına telkinlerde bulunduklarını belirtmektedir.

Topladıkları ürünleri belli günlere bölüp en azından nefis terbiyesi konusunda hani irade durdurma konusunda, bugün iki tane yiyebilirsin, şu gün üç tane yiyebilirsin diye onu sağlamaya çalışıyoruz. Çünkü bir poşet dolusu ürün var. Salsan Çocuk onu bitene kadar hiçbir şey yiyemez evde, ne zaman ki o bitene kadar (K2).

Biz özellikle şivliliği ayırıyoruz hani şekerler bir yere çikolatalar bir yere. Daha sonra buzuğa kaldırıyoruz. Onu da yemeden 2-3 saat önce çıkartıyorum ki erisin ona göre yesin diye. Yani biz ona göre saklıyoruz. Ama saklanmayacak gıdaları ondan önce tüketiriyorum (K3).

Çocuklarının günlük 1 ya da 2 tane yeme hakları var. Daha fazlasını vermiyorum. Eve gelen bir misafir çocuğumuz varsa ona da ikram ediyoruz. Bize iki üç ay gidiyor (K9).

Bunlarla genellikle eşim ilgileniyor...Kendisi annesiyle ayarlıyorlar onu. Günlük bir limiti var (K18).

Kızım diyorum mesela yani günlük kota koyalım diyorum mesela, ne yemek istiyorsun diyorum. Şu çeşitleri yemek istiyorsan yani bugün şu şu iki tanesini tüket diyorum, yarın da şu iki tanesini, yani bunu güne yayalım diyorum, hem sana bir zararı olmasın çok yemekten hem de daha uzun süre ye diyorum Yani bu bir gün değil, iki gün değil yani baya bir gün yiyebilirsin diyorum çünkü çoktu baya (K20).

Hani çok fazla abartmadan yemelerini söyledim, mesela okula beslenmelerine, beslenme derken hani okula da koyardım, okulda yesinler diye (K21).

Katılımcıların ifadeleri göstermektedir ki, şivlilik ürünlerinin tüketim ritüeli hususunda ebeveynlerin farkındalık düzeyi oldukça yüksektir. Katılımcılar, çocuklarının şivlilik ürünlerini hangi sıklıkla ve ne şekilde tüketmesi gerektiği konularında çocuklarıyla bir anlaşmaya varabilmektedir. Çocuklarının sağlığının bozulmaması motivasyonu ile belirlenen bu tüketim ritüelleri, zaman zaman çocuklar tarafından delinse de, çoğunlukla çocukların riayet ettiği kurallardır.

Şivlilik tüketimi kapsamında ebeveyn farkındalıklarına, ürünlerin ayrıştırılması ve tüketicinin kontrol edilmesinin yanı sıra şivlilik ürünlerinin satın alınmasında marka tercihleri de eklenebilir. Yukarıda ele alınan “Geçmişten Bugüne Şivlilik Çantası (Torbası) ve Sağlık” başlıklı ikinci temada, katılımcıların markalı ürünleri sağlıkla ilişkilendirdiğine dair analizlere yer verilmişti. Katılımcıların aynı zamanda marka ve tüketim pratikleri arasında da ilişki kurduğu görülmektedir. Zira markalı ürünlerin tüketilmeye değer görülmesi, diğer yandan Torku, Ülker ve Eti gibi markaların kaliteli olduğunun düşünülmesinden dolayı bu markaların tüketim planlamasına dahil edilmesi gibi hususlar, şivlilik tüketiminde ebeveyn farkındalığının başka bir boyutunu oluşturmaktadır. Çünkü gerek çocukların topladıkları ürünlerin tüketilmesinde gerekse de ebeveynlerin marketlerden satın aldıkları şivliliklerin belirlenmesinde, markalı ürün tercihinin önemli bir faktör olduğu görülmektedir.

Torku’yu da biz severiz. Kaliteli bir markadır. Ve için de bildiğim kadarıyla şurup, glikoz şurubu yok. Yani abur cuburların içinde en az zararlı belki de Torku’dur. O yüzden %100 zararsızdır diyemem ama en az zararlı budur belki de (K2).

Genelde kaliteli ürünleri yedirmeye çalışıyoruz. Yalan söylemeyeyim içindeki etken maddeye çok bakmıyoruz. Genelde güvendiğimiz markalar var Torku, Ülker gibi mesela güvenle yedirebiliyoruz (K18).

Ben en son şivliliğimde en kaliteli olanı diye Eti’nin popkeklerini aldım, Ülker’in çikolatasını aldım. Bir de Torku’nun bisküvisi, krakerini aldım (K15).

Geçen sene çocuklara Torku çikolata dağıttım. Bu sene de Ozmo’nun külahtan bir çikolatası var onu dağıttım. Kendi çocuğuma yedirdiğim şeyi dışarıdaki çocuklara veriyorum. Kendi çocuğuma yedirmedğim hiçbir şeyi alıp da çocuklara dağıtmıyorum... Güvenilir markaları tercih ediyoruz. Torku, Eti, Ülker gibi (K9).

Firma ürünlerine özellikle yani çok sıradan, yani adı duyulmamış veya merdiven altı diyebileceğimiz yerlerden kesinlikle bu tür ürünleri tercih etmiyoruz. Yani adı duyulmuş markalı ürünleri almayı tercih ediyoruz özellikle o günlerde (K5).

Son yıllarda şivlilikte dağıtmak için çubuk kraker, bisküvi, çikolata aldım. Ama iyi markalar almaya dikkat ediyorum (K10).

Katılımcıların, şivlilik dağıtımında ve tüketiminde, markalı ürünler arasında en fazla işaret ettikleri marka Torku olmuştur. Torku’nun daha fazla tercih edilmesinde bazı faktörlerin etkili olduğu düşünülmektedir. Bunlardan ilki, Torku’nun Konya merkezli bir firma olmasından dolayı Konyalıların bu markayı sahiplenmeleridir. Zira Torku’nun Konya’ya birçok yatırım yapmasının yanı sıra doğrudan ve dolaylı olarak da binlerce Konyalıya istihdam imkanı sağlamaktadır. İkinci olarak ise Torku; ürettiği bisküvi, kek, çikolata gibi şekerlemelerde GDO ve glikoz şurubu kullanmadığını, böylelikle ürünlerinin doğal olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca “Doğal Olarak Bizden” mottosuyla üretim yapan Torku, bu nedenle Konyalıların da güvendiği markaların başında gelmektedir.

Sonuç

Konya’nın kültür tarihinde önemli bir yere sahip olan Şivlilik geleneği, her yıl aynı heyecan ve coşkuyla kutlanmaya devam etmektedir. Çocuklar şivlilik için aylar önceden hazırlık yapmakta ve şivlilik gününü adeta bir bayrama dönüştürmektedirler.

Şivlilik geleneği, çoğunlukla üç aylar, Regaib Kandili, fener alayı, şivlilik toplama gibi dinsel ve sosyal bağlarla ilişkilendirilse de, esasında bu geleneğin çocukların sağlığı ile ilgili önemli bir boyutu bulunmaktadır. Zira günümüzde şivlilik günü dağıtılan ürünlerin içeriği, çocuklar için sağlık riskleri oluşturmaktadır.

Şivlilik geleneği ve çocuk sağlığı ilişkisinin ele alındığı bu çalışmada birtakım bulgulara ulaşılmıştır. Bu bulgulara göre, yaşadığımız dönemde şivlilik günü dağıtılan ürünlerin neredeyse tamamı, geçmiş dönemlerde dağıtılan şivliliklerden oldukça farklılaşarak çikolata, bisküvi, kek ve şekerleme gibi paketli gıdalardan oluşmakta ve bu gıdalar ise çocukların sağlıklarını tehdit etmektedir. Dolayısıyla günümüzde artık şivlilik torbaları, çoğunlukla sağlıksız besinlerle doldurulmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalar ve başvuru hekim görüşleri de göstermektedir ki, şivlilikte dağıtılan gıdaların çoğunluğu sağlıksızdır. Diğer yandan ebeveynlerin de büyük bir kısmı, şivlilik ürünlerinin sağlıksızlığı konusunda hemfikirdir. Kaldı ki bazı ebeveynler, sağlıksız ürünlerin dağıtılmasına karşı tutum geliştirerek geçmiş dönemlerde dağıtılan (kuruyemiş ve yaş meyve gibi) ürünleri ikram etmektedir. Ancak ebeveynlerin çoğunluğu, marketlerdeki bu ürünlerin daha kalitelisini ve markalıısını alarak bir ölçüde çözüm ürettiklerine inanmaktadır.

Çocukların topladığı şivlilik ürünlerinin ne şekilde tüketileceği konusunda, ebeveynlerin daha dikkatli ve bilinçli olduğu görülmektedir. Katılımcıların birkaçı dışında çoğunluğu, şivlilik ürünlerinin fazla tüketilmesinin oluşturabileceği hastalık veya rahatsızlıklar konusunda çocuklarına bilgilendirme yaptıklarını belirtmektedirler. Zira bu ürünlerin kontrolsüz bir şekilde tüketilmesi, kısa ve uzun vadede çocuklarda diyabetten kardiyolojik problemlere kadar birçok hastalığa neden olabilmektedir. Yaşadığımız dönemde çocukları paketli hazır gıdadan uzak tutmak, neredeyse imkansız görünmektedir. Çünkü bu gıdalara erişim olabildiğince kolay ve zahmetsizdir. Dolayısıyla bu durum, çocukların ilerleyen yaşlarında maruz kalabileceği hastalıkların önlenmesi için de birtakım tedbirlerin alınmasını gerekli kılmaktadır.

Çocukların hazır ve katkılı gıdalardan kaynaklı olarak yakalanabilecekleri hastalıkların minimize edilmesi ve sağlık bir yaşam sürmelerinin sağlanması için birtakım düzenlemelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Kuşkusuz bu hedefe ulaşılabilmesi için ebeveynler, yerel ve merkezi yönetimler, sivil toplum örgütleri, sağlık aktörleri (özellikle hekimler), medya, gıda endüstrisi gibi birçok paydaşın ortak hareket etmesi ve bu hususta bazı eylem planlarının hazırlanması büyük öneme sahiptir. Aksi halde şivlilik gibi çocuklara mutluluk veren kadim bir geleneğin, gelecek dönemlerde hastalıklarla ya da hüznlerle birlikte anılması, toplumun arzu etmeyeceği bir durumdur.

Kaynakça | References

- Akçay, Teoman. “Çocuklarda şeker hastalığı 40 yılda hızla arttı”. Erişim 8 Temmuz 2020. <https://www.hurriyet.com.tr/aile/cocuklarda-seker-hastaligi-40-yilda-hizla-artti-429548>
- Albritton, Robert. “Obezite ile Açlık Arasında: Kapitalist Gıda Endüstrisi”. *Kapitalizmde Sağlık Sağlıksızlık Semptomları (Socialist Register 2010)*. ed. Leo Panitch- Colin Leys. 2. Baskı. çev. Umut Haskan. İstanbul: Yordam Kitap, 2014.
- Arslan, Nesrin - Meydan, Ali. “Konya’da Sürdürülen Şivlilik Geleneğinin Sosyal Bilgiler Dersi Kültür Aktarımı Açısından Değerlendirilmesi” *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi* 2/13, (2023), 1125-1140.
- Aydın, Mehmet. “Konya’daki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Tahlili”. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1, (1985), 19-35.
- Bağcı-Bosi, A. Tülay vd. *Türkiye’de Çocuklara Yönelik Gıda Pazarlamasının İzlenmesi Raporu 2018* (Kopenhag: Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bölge Ofisi Yayınları, 2018).
- Bryman, Alan. “The Debate about Quantitative and Qualitative Research: A Question of Method or Epistemology?”, *The British Journal of Sociology*, 35/1, (1984), 75- 92 Published by: Wiley on behalf of The London School of Economics and Political Science Stable. <https://www.jstor.org/stable/590553> 77-78.
- Can, İslam. *Sağlık Olsun/Sağlık Sosyolojisine Bütünsel Bir Yaklaşım*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2. Baskı, 2024.
- Erkmen, Osman. “Gıda Kaynaklı Tehlikeler ve Güvenli Gıda Üretimi”. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 53 (Nisan 2010), 220-235.
- Fikret, Naci. “Konya Şehrine Mahsus Eski Adetlerden Namaz ve Şivlilik”, *Konya Halkevi*, (1936), 51-54.
- Görgülü, Dilan. “Konya’da Aşure, Şivlilik ve Fener Alayı Geleneği”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)* 5/12, (2018), 66-82.
- Günlü, Zafer – Derin, Didem. “Televizyon Reklamlarının Okul Çağı Çocuklarının Besin Seçimi Üzerine Etkilerinin Bir İncelemesi”, *Selçuk İletişim Dergisi* 7/3 (Kasım 2012), 62-77.
- Işık, Ali. “Konya’da Namaz ve Şivlilik Adetleri”, *Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi* 3, (2000), 18-22.
- Işık, Ali. “Şivlilik Adı ve Kökeni Üzerine”, *Merhaba Akademik Sayfalar* 13/16 (2013), 254-256.
- Kadioğlu, Bircan Ulaş. “Okul Öncesi Dönem Çocukların Beslenmesi (3-6 Yaş)”, *Çocuk Beslenmesi* ed. Hayrunnisa Özlü. 151-169. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2018.
- Kansu, Aydan – Öztürk, Yeşim. *Oyun Çocukluğu Dönemi Beslenme Rehberi*. Ankara: Türk Çocuk, Gastroentoloji, Hepatoloji ve Beslenme Derneği (TÇGHBD) Yayınları, 2023.
- Karahan Yılmaz, Sevil - Gökmen Özel, Hülya. “Okul Çağı Çocuklarda Şekerli İçecek Tüketimi ile Obezite Riski Arasındaki İlişki”, *Beslenme ve Diyet Dergisi* 44/1 (Temmuz 2016), 3-9.
- Koz, M. Sabri. “Türk halk kültürünün unutulmuş kaynaklarından biri: ‘Türkiye’nin sıhhi-i ictimai coğrafyası’”, *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara: Feryal Matbaası, 1992, 37-49.
- Köfteci, Simge Melek. *İlkokul Dönemi Çocuklarda Şeker Tüketim Sıklıklarının Saptanması*. İstanbul, Bahçeşehir Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, 2019.

- Köksal, Eda - Karaçil, Merve Şeyda. "Okul Çağı Çocuklarında Şeker Tüketiminin Beden Kütle İndeksine Etkisinin Değerlendirilmesi", *Fırat Tıp Dergisi* 19/3 (Kasım 2014), 151-155.
- Kurtdaş, M. Çağlar. "Women Get Sick, Men Die: A Sociological Analysis of Gender-Based Differences in Health". *Journal of Sociological Context* 5/1 (April 2024), 01-26.
- Küçükali, Rıdvan. "Çocuklarda Beslenme Bozuklukları ve Beslenmenin Okul Çocuklarının Üzerindeki Etkileri", *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 14 (Aralık 2006), 223-239.
- Merriam, Sharan B. *Nitel Araştırma, Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, çev. S. Turan, Ankara: Nobel Yayınları, 2018.
- Muslu, Mücahid - Kermen, Seda. "Çocuk ve Adolesanlarda Şeker İlaveli İçeceklerin Tüketimi ve Sağlık Üzerine Etkileri". *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 7/2 (Haziran 2020), 225-230.
- Öz, Tuğçe Soylu - Çakır, Biriz. "Şeker ve Şekerli Yiyecek/içecek Tüketiminin Bazı Antropometrik Ölçümler Üzerine Etkisi: Okul Öncesi Çağı Çocukları Üzerine Bir Çalışma", *Journal of Human Science* 20/3 (Eylül 2023), 198-211.
- Sağlık Bakanlığı, *Okul Öncesi ve Okul Çağı Çocuklara Yönelik Beslenme Önerileri ve Menü Programları*. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları, 2013.
- Sağlık Bakanlığı, *Türkiye Çocukluk Çağı (İlkokul 2. Sınıf Öğrencileri) Şişmanlık Araştırması COSI-TUR-2016*. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları, 2017.
- Sağlık Bakanlığı, *Türkiye'de Okul Çağı Çocuklarında (6-10 Yaş Grubu) Büyümenin İzlenmesi (TOÇBi) Projesi Araştırma Raporu*. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları, 2011.
- Sakaoğlu, Saim. "Bir Zamanlar Mahallemdede Hayat", *Darülmülk* (2023), 43-54.
- Sakaoğlu, Saim. "Şivlilik", *Aile Yazıları*. 10-11. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2016.
- Soylu, Tuğçe. *Kırıkkale'de Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Şeker ve Şeker İçeren Besin Tüketimleri ile Obezite Durumlarının Belirlenmesi*. Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Şahin, Ayşe. "Medeniyetin Lezzet ikramı: Konya'da şivlilik geleneği", *Düşünen Şehir*, 16, (2022).
- Taşgın, Esen. "Beslenme ve Besin Öğeleri", *Çocuk Beslenmesi*. ed. Hayrunnisa Özlü. 4-30. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2018..
- Tekin, Zehra. "Konya'ya Özgü Bir Eğlence Kültürü: 'Şivlilik'", *Bilim ve Kültür - Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi* 2/5, (2014), 106-111.
- Türkdoğan, Orhan. *Toplumsal Yapı ve Sağlık-Hastalık Sistemi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları, 2006.
- Uruç, Elif. "Polikistik Over Sendromu nedir? Polikistik Over Sendromu belirtileri ve tedavi yöntemleri nelerdir?" Erişim 21 Kasım 2022 <https://www.medicalpark.com.tr/polikistik-over-sendromu-nedir/hg-1955>
- van Manen, Max. *Phenomenology of Practice Meaning- Giving Methods in Phenomenological Research and Writing*, 26-27. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2014.
- Varnalı, Mehmet. "Şivlilik", *Değer Aylık Kültür ve Yaşam Dergisi*, (2022), 34-35.
- WHO, *Basic Documents: Forty-ninth Edition (including amendments adopted up to 31 May 2019)*. Geneva: World Health Organization Yayınları, 2020.
- WHO, *Health Behaviour Schoolage Children Study*. Cenevre: Dünya Sağlık Örgütü Yayınları, 2009.

- WHO, *Rehber: Yetişkinler ve Çocuklarda Şeker Tüketimi*. Cenevre: Dünya Sağlık Örgütü Yayınları, 2015.
- Yardım, Nazan vd. “Ulusal Yayın Yapan Bazı Uluslararası Çocuk Televizyon Kanallarında Çocuklara Yönelik Gıda ve içecek Reklamlarının Sağlık Bakanlığı Besin Profili Rehberine Göre Değerlendirilmesi”, *Türk Kardioloji Derneği Arşivi* 48/3 (Kasım 2020), 278-288. <https://doi.org/10.5543/tkda.2019.54524>
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.
- Yıldız, Okan Bülent. “Çocuklukta Aşırı Şeker Tüketimi Yetişkinlikte Depresyona Davetiye Çıkıyor”. Erişim 21 Nisan 2023 <https://www.aa.com.tr/tr/saglik/cocuklukta-asiri-seker-tuketimi-yetiskinlikte-depresyona-davetiye-cikariyor/2878079>